

POVSTÁNÍ Z POKLEKU

Pražské bohoslužby v šedesátých letech 20. století II.*

Zora Procházková & Jan David

Zdeněk R. Nešpor (ed.)

Sociologický ústav AV ČR, Praha

Getting Up from the Knees. Religious Services in Prague in the 1960s II.

Abstract: Academic edition of an exceptional source depicting (records from) observations of Prague Christian churches' services in the mid-1960s, supplemented with a contextualizing introduction and historico-religious footnotes by the editor. The specificity of the material is that the original source takes the form of (commented) participatory observation, it is very open and at the same time it contains material from (almost) all existing churches and religious societies, respectively individual parishes, congregations and places of worship in the city of Prague. Due to its length is the edition divided into several parts; in this second part it includes communities and services of the Protestant Church of the Czech Brethren (Českobratrská církev evangelická) and the Czechoslovak (Hussite) Church (Církev československá, today's Církev československá husitská).

Keywords: *Czechoslovakia – religion; modern religion; religion under communism; Prague; anthropology of religion; worship; Protestant Church of the Czech Brethren; Czechoslovak (Hussite) Church*

* Edice vznikla v rámci projektu GA ČR, reg. č. 21-01429S, a s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace, RVO č. 68378025; editor za tuto podporu děkuje. Ediční zásady jsou uvedeny v úvodu, který byl publikován v *Lidé města* 23, 2021, 3, s. 375–379.

[První díl edice obsahoval úvod a popis bohoslužeb Jednoty bratrské, Slovenské evangelické církve a. v., Náboženské společnosti unitářů, Křesťanského sboru, Bratrské jednoty baptistů, Církve adventistů sedmého dne, Církve pravoslavné, Evangelické církve metodistické a Jednoty českobratrské].

Českobratrská církev evangelická¹

Vznikla 17. 12. 1918 sloučením českých protestantských církví augspurského a helvétského vyznání v jedinou lidovou evangelickou církev a přiznáním se k tradici českého bratrství. Proud protestantsky pravověrný, hájený prof. [Josefem Luklem] Hromádkou a Ferd[inandem] Hrejsou, převládl v ní již z počátku nad směrem liberálně svobodomyšlným (prof. [František] Žilka). Ač se církev hlásí jak k vyznání augspurskému, tak helvétskému (tak také bratrskému z r. 1662 a českému z r. 1575) a ve své organizaci a bohoslužbě je bratrská, fakticky je luterského zaměření a zájem o čistotu víry často převládá nad čistotou morálky.

Církev má u nás (rok 1966) 271 sborů, 265 duchovních a 277.135 členů, z nichž však mnozí (v Praze přes 90 %) jsou členové matrikovi. Mimo tradičně evangelické rodiny získala církev masovější vliv pouze v přestupovém hnutí r. 1920 (asi 100 tisíc členů). Vývoj členstva byl asi takovýto: Později sloučené církve měly roku 1910 157 tisíc členů, roku 1920 234 tisíc, 1930 275 tisíc (v 161 sborech a se 151 duchovními).

Církev má od roku 1919 teologickou fakultu, původně Husovu, nyní Komenského, se sídlem v církevním Husově domě v Jungmannově ul. č. 9,² kde je také církevní vydavatelství Kalich. Fakulta současně slouží pro všechny české evangelické církve. Roku 1966 bylo zapsáno celkem 48 posluchačů, z toho 15 v prvním ročníku (studium trvá pět let), z nich 6 z českobr[atrské] ev. církve.

¹ K Českobratrské církvi evangelické (ČCE) podrobněji Církev v proměnách času 1969, 2002; Nešpor 2009; základní data o duchovních ČCE jsou uvedena v obou sbornících Církev v proměnách času, k dalším evangelickým osobnostem podrobněji Nešpor a kol. 2019. I když českobratrská církev vznikla sloučením augsburských (luterských) a helvétských (kalvínských, reformovaných) českých sborů, až na regionální výjimky v ní jednoznačně převládl kalvinistický směr a obvinění z „nedostatečné morálky“ bylo trvalou devízou ještě striktnějších menších protestantských denominací. Rovněž F. Hrejsu by bylo vhodnější řadit spíše mezi liberální teology než novoortodoxy Hromádkova typu. K výjimečné postavě J. L. Hromádky, ovšem jen k teologicky méně zajímavé druhé části jeho života, srov. Morée – Piškula 2015.

² Dnešní Evangelická teologická fakulta UK, k jejím dějinám viz Roskovec – Halama 2019. Fakulta od roku 1995 sídlí ve vlastní budově v Černé ulici 11.

Na fakultě působí profesori: děkan J. B. Souček (Nový Zákon), M. Bič (Starý Zákon), R. Říčan, A. Molnár (církvní historie), J. L. Hromádka, J. M. Lochman (systematika), F. M. Dobiáš, Š. Turnský (sociální teologie), J. B. Jeschke, J. Smolík (praktická teologie). Fakulta vydává revui *Communio viatorum*.

Církev je členem Světové rady církví a Křesťanského mírového kongresu³ (předsedou KMK je prof. Hromádka, tajemníkem J. N. Ondra), udržuje styky zvláště s církvemi německými a vyvíjí snahu po jednotě evangelických církví. Její jediný misionář M[iroslav] Mikolášek působí v Kamerunu. Kulturní odbor církve je oporou Kostnické jednoty, jako kulturního sdružení všech evangelických církví v Čechách a na Moravě, jež kromě přednáškové a j. činnosti vydává týdeník *Kostnické jiskry* (vychází již od r. 1913) a měsíčník *Křesťanská revue*.

Církev je vedena synodem, složeným paritně z kazatelů a presbyterů, kteří jsou voleni na seniorátních shromážděních. Na mezisynodní šestiletou dobu [synod] volí šestičlennou synodní radu (dnes předseda synodní senior Viktor Hájek, dále kazatelé VI[adimír] Čapek a M[iloš] Šourek a laici P[avel] Šimek, A[lois] Sklenář a M[iloš] Jarošek).

Podle krajů je církev dělena na senioráty: pražský, poděbradský, jihočeský, západočeský, ústecký, liberecký, královéhradecký, chrudimský, poličský, horácký, brněnský, východomoravský a moravskoslezský. V čele pražského seniorátu je od r. 1959 syn Ferd[inanda] Hrejsy, doktor sociologie Bohuš Hrejsa.

Církev vydává v nakladatelství Kalich evangelický kalendář, ze kterého jsme také většinu údajů převzali.

Československá církev evangelická měla dle schematismů, uvedených v kalendářích *Blahoslav*⁴ roku 1961: 298.497 duší, 271 sborů – z toho 13 neobsazeno duchovními, v 16 sborech 2 duchovní a v jednom (Praha-Střešovice) 3 duchovní, celkem tedy 276 duchovních, z toho 39 vikářů.⁵

³ Správně Křesťanská mírová konference, společenství křesťanských církví nezávisle na dobovém bipolárním rozdělení světa. V organizaci byly zastoupeny především církve ze zemí sovětského bloku a z třetího světa, západními církvemi jí byla vyčítána podpora komunismu – podle některých zdrojů přitom byla Křesťanská mírová konference přímo řízena komunistickými tajnými službami. Viz Horinová 2015; Morée – Piškula 2015.

⁴ Jde o omyl, kalendář *Blahoslav* vydávala Církev československá (husitská); Československá církev evangelická vydávala *Evangelický kalendář*. Obě ročenky vycházejí dodnes.

⁵ Vikariát v této době v ČCE znamenal nižší formu duchovenského úřadu, přístupnou osobám bez úplného teologického vzdělání nebo čerstvým absolventům teologické fakulty po tzv. první bohoslovecké zkoušce; teprve druhá bohoslovecká zkouška opravňovala k volitelnosti za faráře. V praxi šlo zejména o to, že vikáři měli nižší plat, jinak vykonávali prakticky úplně všechny náboženské úkony a často i dlouhodobě samostatně vedli sbory – nejznámějším příkladem je Rudolf Šedý (srov. Šedý 2008).

Roku 1966: 277.135 duší, 272 sborů (přibyl sbor v Praze-Dejvicích) – z toho 21 neobsazeno a ve 14 sborech dva duchovní, celkem tedy 265 duchovních.

Mezi duchovními bylo roku 1961 dvanáct žen (t. j. 4,6 %):⁶

farářka Viera Valachová, nar. 1927, působí v Holicích
farářka ThB Antonie Páleníková, nar. 1904, působí v Nuslích
farářka Alena Srnková, nar. 1928, působí v Příbrami
farářka Antonie Slámová, nar. 1912, působí v Trnávce
vikářka Irena Kalousová, nar. 1928, působí v Brně
farářka M[irjam] Šebestová, nar. 1930, působí v Hradci Králové
farářka Marcela Čecháková, nar. 1932, působí v Nepomuku
farářka Marie Čejková, nar. 1933, působí v Poděbradech
farářka Jarmila Chládková, nar. 1929, působí v Prostějově
farářka Jitka Veselá, nar. 1927, působí v Rakovníku
farářka Eva Pilátová, nar. 1933, působí v Kovanci (r. 66 v Brně)
ThB [Julie] Matoušková – (v pensi?)

Roku 1966 přibyla:

vikářka Naděje Doubravová, nar. 1943, působí v Rokycanech
vikářka Marie Molnářová, nar. 1927, působí v Horních Počernicích
vikářka Eva Nechutová, nar. 1926, vikářka v Humpolci
vikářka Jana Kosejková, nar. 1940, působí v Hradci Králové

a ubyla:

A. Páleníková
M. Šebestová
M. Čecháková

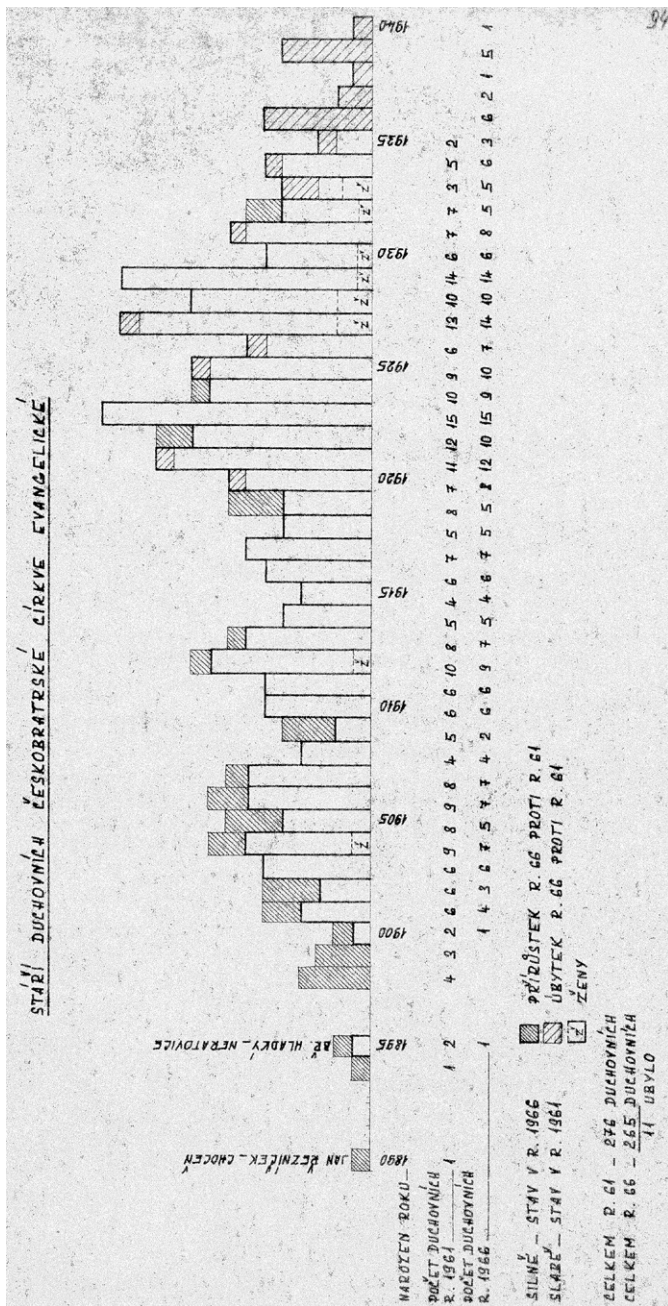
⁶ Nepočítáme-li početně nevelkou unitářskou náboženskou společnost, Českobratrská církev evangelická byla spolu s Církví československou (husitskou) průkopnicí duchovní ordinace žen u nás; k této otázce podrobněji Opočenská – Hromádka 1984; Nešpor 2020.

Československá církev evangelická v Praze

<i>sbor</i>	<i>farář</i>	<i>počet duší 1961</i>	<i>počet duší 1966</i>	<i>úbytek duší za léta 61–66</i>	<i>% úbytku vztaženo k stavu</i>	<i>skutečná návštěva</i>	<i>% členů, kteří navštěvují shromáždění</i>
Braník	Pokorný	911	896	15	1,65	65	7,2
Dejvice	J. Čapek	— ⁷	2238			140	6,3
Holešovice	Prosek	1045	867	178	17,2	50	5,8
Kobylisy	Šurman	907	884	23	2,5	40	4,5
Libeň	Šourek	2202	1914	288	13,0	55	2,9
St. Město	Krejčí	4461	2014 ⁸	209	4,7	60	2,8
Nové Město	Miřejovský	3151	3040	111	3,5	110	3,6
Nusle	B. Hájek	3210	2799	311	9,7	100	3,6
Smíchov	Betka	3000	2750	250	8,3	100	3,65
Spořilov	Bartička	1003	786	217	21,8	35	4,45
Strašnice	Balcar	1639	1531	108	6,6	160	10,8
Střešovice	Hrejša	2014	1894	120	6,0	35	1,9
Vinohrady	Moravec	2919	2501	408	14,0	200	8,0
Vršovice	Pokorný	1368	1077	291	21,3	50	4,65
Žižkov I	Stolař	2712	2338	374	13,8	120	5,15
Žižkov II	V. Čapek	1662	1493	169	10,1	130	8,7
Žižkov–Jarov	Foltin	1061	996	65	6,1	30	3,0
celkem:		33.265	30.018	3.247	9,8	1.480	4,95

⁷ V roce 1961 byly Dejvice pouze kazatelskou stanicí sboru na Starém Městě u Salvátora (pozn. aut.).

⁸ Viz předchozí poznámku.

Československá církev evangelická dlouhodobě usiluje o transparentní nakládání s informacemi. Autorům *Povstání z pokleku* to umožnilo kupříkladu demografickou analýzu farářů této církve.

18. Sbor v Braníku, V lomech⁹

12. 2. 67 přítomno asi 60 lidí – kázal farář Timot[eus] Pokorný

Ve tři čtvrtě na devět otvírá farář Pokorný prostydlou, dřevěnou budovu sboru.¹⁰ Do čtvrt na deset se sešlo asi 60 lidí a bohoslužby začaly. Místnost se nám zdála útulnější než dřív, asi proto, že byl venku takový mráz. I kázání se nám zdá lepší. Je to také tím, že jsme otupili svoji kritičnost, neboť jsme slyšeli už tolik neosobních slov, ale bude to i tím, že máme víc pochopení a spoluúčasti.

Text čtení je z Mat[ouše] 16, 13–21. Dnešní praktický svět je náchylný vidět v Kristu příklad a vzor pro život, vidět spíš Jeho život. Tři roky působení mezi lidmi převýší Jeho utrpení, smrt a zmrtvýchvstání by měli křesťané znovu a znovu promýšlet. Když Pán oznamoval svou smrt, nikoho z ní nevinil, nikomu nevyčítal, ani neřikal: za vaše hříchy! Dělal to z poslušnosti a z opravdové lásky, která nevyčítá. Vedle ní vynikne naše nedokonalost.

Kázání bylo vlídné, projev vybroušený a dost živý. Zdálo se nám přesto, že ta přemíra slov ukolébává posluchače k polospánku i faráře k spokojenosti. A mě napadá, že jsem ještě nikdy od nikoho neslyšela ne snad odpověď, ale ani dotek mé tajné a určitě podivné námitky: Vždyť nebýt těch milých, zlých, vraždychtivých Židů, nebýt toho milého, nestatečného Piláta s jeho „čistýma“ rukama, nikdy by nebylo došlo k Ukřižování a Zmrtvýchvstání a k naší spáse. Tolik čistého, dokonalého, výsostného, naše jediná záchrana, byla umožněna těmi nejnižšími pohnutkami a těmi Židy, na které se mnozí věřící dívají štitivě.

Před kázáním i po něm byla vyslovena pěkná modlitba, pamatuji si z ní prosbu: Sjednoť nás svojí milostí, tak jak jsme tady a také se všemi těmi, kteří vzývají Tvé jméno na celém světě. Napadá mi, že ne jen modlitby jsou všude universální, ale že jsme nikde prakticky neslyšeli zdůraznění věroučných rozdílů mezi církvemi.

Při odchodu jsme na otázku, odkud jsme, neprozřetelně odpověděli, že z Novodvorské. Tak to si vás musím někdy zapsat, to je moje farnost... Vyplynulo z toho nějak, jako bychom byli členy této církve. A u toho zůstalo, protože jsme nechtěli kazit panu faráři radost. Je nám z toho teď trochu stydno.

⁹ Ulice V lomech v Braníku nikdy oficiálně neexistovala (na rozdíl od stejnojmenné ulice na Chodově), jednalo se o bývalý lom v ulici Modřanské; ČCE nicméně i v oficiálních dokumentech z tohoto období sbor lokalizovala do ulice V lomech.

¹⁰ Budova sboru byla postavena jako poválečné provizorium (1948), které mělo sloužit jen 5–10 let do stavby komfortnějšího sborového domu. Slouží nicméně dodnes, v roce 1990 byla modlitebna doplněna přístavbou.

19. Sbor v Dejvicích, Kujbyševova¹¹ 1

23. 1. 66 přítomno přes 100 lidí – kázal farář Jan Čapek

Zorka ležela v nemocnici a jako část naší důvěry v Pána, kterou jsme v těch dnech prožívali, jsem ji přinesl odpoledne na kousku papíru tato slova:

Text a myšlenky z kázání 23. 1. v Dejvicích (Jan 4. kap.)

... i přišla žena z Samarií vážiti vody. Kteréž řekl Ježíš:

Dej mi pítí.

Kristus bourá nepřátelství, která mají proti sobě národy, skupiny a bloky, které vedou k nenávisti a válkám. Nenabádá jen k snášenlivosti Židy a Samaritány, ale praktickou cestou bourá nenávisť.

I řekla jemu žena ta samaritánka: Kterakž ty, jsa Žid, žádáš ode mne nápoje, od ženy samaritánky?

Kristus jako by neměl povýšené hrdosti Židů, jediných čistých (jak se domnívali) ctitelů zákona. Hrdost je snad dobrá v boji proti zbabělosti, ale nesmí být samoučelná, nesmí v ní být samolibost, nebo povyšování.

Odpověděl Ježíš a řekl jí: Kdybys znala ten dar Boží a kdo jest ten, kterýž praví tobě: Dej mi pítí, ty bys prosila jeho a dal by tobě vody živé.

Kristus zvěstuje přítomnost království, je tady teď, sedí vedle nás, Samaritánů. Přítomnost království je současná, je nám blízka.

I dí jemu žena: Pane, aniž máš čím bys navázil a studnice jest hluboká... Odpověděl Ježíš a řekl jí: každý kdož pije vodu tuto, žízniti bude opět. Ale kdož by se napil vody té, kterouž já dám jemu, nežíznil by navěky a voda ta bude v něm studnicí prýstící se k životu věčnému.

Pán neodpovídá na její malicherné otázky, ale vida její touhu po vodě, jako zdroji života, pučuje ji o svém daru. Ten kdo jej přijme, bude mít ne jen život věčný, ale jeho srce bude samo pramenem čistoty, bude studánkou upřímnosti a lásky.

Závěrečná modlitba byla za to, abychom uměli tady na zemi dobře hospodařit s darem věčného života, t. j. abychom uměli plnit Boží vůli, jeho přikázání. Potom za trpící a nemocné, abychom jim uměli být oporou a potěšovat je. Potom za státníky, aby lidstvo nevedli k nenávisti.

¹¹ Dnes Wucherlova ulice, sbor však od roku 1997 sídlí v jiných prostorách v ulici Dr. Zikmunda Wintra.

13. 11. 66 přítomno asi 160 lidí – kázal farář Jan Čapek

Jenda už v tomto sboru byl, ale zapomněl místnost popsat. Je totiž v suterénu, uvnitř dělená sloupy i světlý. Je velmi dlouhá, kazatelna je na levé straně a je tu mnoho nápisů, dokonce i na stropních překladech. Překvapila nás přítomnost velkého počtu mladých lidí, u této církve jsme tolik mladých nikde neviděli; také zdejší farář je mladý, tedy prostředí může být velmi živé. O to víc mě překvapuje, jak mohou zpívat ty svoje staré, nemelodické písně. Však také zpěv shromážděných vypadal spíš jako produkce sólového nástroje, v tomto případě harmonia, s neurčitým sborovým mručením. Dokud budu slyšet takový zpěv, zvláště ve sborech, kde je plno mladých lidí, kteří bezpochyby nezavírají radia hraje-li big-beat, dotud se budu divit, že z přemíry lásky ke Kristu nesloží několik písní melodických a rytmických a tak hlavně snadno zapamatovatelných. Že alespoň někdy neopustí tradici a neumožní také starším věřícím zahřát srdce zpěvem písní v pravém slova smyslu.

Podkladem kázání byl text z ev[angelisty] Matouše 22, 15–22, hlavně však verš 21: Dávejte tedy co jest císařovo císaři a co Božího Bohu. Kolik zajímavých otázek člověku napadne při tomto textu, vždyť nejde jen o ty daně. Jde o celou složitou vklíněnost dnešních lidí do povinnosti zaměstnání, do vztahu podřízených k nadřízeným, do politické neangažovanosti věřícího, do povinnosti vojenské služby, do znesvěcení nedělí a svátků, do rodinného soukromí, v němž se to všechno odráží. Co všechno je vlastně císařovo?

Farář Jan Čapek však podal pouze detailní rozbor společnosti, v níž Pán Ježíš žil, pohnutky lidí, které je vedly k vyslovení právě této otázky – sluší-li daň dáti císaři čili nic? – a dokonce i rozbor toho, co by se stalo, kdyby byl Ježíš odpověděl jinak. Celé kázání se tak stalo spíš školní přednáškou o době, v níž Pán žil, s přihlédnutím k některým kladným vlastnostem Krista. Zvěst evangelia – kázání – to rozhodně nebylo.

20. Sbor v Holešovicích, Na Maninách 20¹²

10. 10. 65 přítomno asi 45 lidí – kázala farářka, jako zástupkyně zdejšího faráře

Dost těžce jsme tento sbor hledali, protože ulice Legie malých, jak jsme si ověřili, už neexistuje. Pobožnosti se zde konají ve velkém divadelním sále a jen

¹² Sbor pod vedením vikáře Dana Drápala v roce 1990 opustil Českobratrskou evangelickou církev a začal formovat novou církev Křesťanská společenství; k tomu viz Drápal 2008–11; Nešpor – Vojtíšek 2015: 263–277.

Dnes již neexistující bohoslužebná místnost holešovického sboru Českobratrské církve evangelické – původně divadelní sál Legie malých. Objekt byl zbořen a sbor po roce 1989 opustil církev a založil vlastní Církev Křesťanská společenství. Foto J. David, asi 1967.

malá cedulka na dveřích zvenku o tom podává zprávu. Ty čtyři desítky lidí v sále se téměř ztrácely, jako by se tu dnes měl dávat obzvlášť špatný divadelní kus. Na každou desítku dospělých byl přítomen jeden mladý člověk – čtyři tedy. Na harmonium hrál velmi dobře jeden z nich.

Farářka byla starší šedivá paní v taláru. Začala bohoslužby překrásnou modlitbou. Bohužel jsem tento zápis psal později a tak jsem si nemohl vzpomenout, četla-li text z I. nebo II. Královské a 18. nebo 19. kapitoly. Pamatuji si jen, že kázání bylo velmi horlivé, důrazné a dlouhé (tuším, že to přece jen bylo na I. Král[ovská], 19, 10), vyčerpávalo variačně všechny možnosti myšlenek a úvah o daném tématu a nám vyčerpalo všechnu pozornost. Je to zřejmě k mé škodě, ale musím to říct, že víc než kázání mne zaujalo slunce, jak se sem plížilo podivnými vysokými okny, jak osvítilo ucho jedné sestry o tři lavice níž a jak při konci kázání došlo nebojácně až k nám.

Po kázání nás jedna sestra táhla za ruku, seznámit se přece s naší mládeží – to s těmi čtyřmi.

21. Sbor v Kobylisích, Rudé armády¹³ 292

2. 4. 67 přítomno asi 40 lidí – kázal vikář [Bedřich] Šurman

Na hlavní silnici, v sousedství vyhořelých ohrad stojí domek na spadnutí. Přesto těch asi 40 lidí uvěřilo ceduli, zvoucí na shromáždění v 9.30 hod. Uvnitř je nová podlaha z prken a mokré zdi jsou asi do výšky 1,5 metru zakryty šedým igelitem, ale plíseň stejně už stoupá výš. Celý dům je jen jedna místnost, kde je asi 10 křesel vzadu kolem kamen a asi 40 židlí vpředu. Pěkně upravená je jen šatnička u vchodu.

Statný kazatel, s žensky hezkým, kulatým obličejem, vlasy silně prošedlými a vlnitými, s kultivovaným jemným hlasem, by se, myslím, výborně uplatnil ve filmu v roli sňatkového podvodníka, ale jak jsme poznali, je také velmi dobrý kazatel. Já mám sice spíš zlost než pochopení pro křesťanství, které je takto pěstováno podle vzájemné dohody faráře a věřících v uzavřeném spolku. Věřící jsou pyšní na to, že mají svého dobrého kněze, faráře a kazatele a on má zase své stádo, obě strany se navzájem povzbuzují k uspokojení. Navenek sice nejsou tak uzavřeni: přijali by mezi sebe ty, kteří by se ochotně a dokonale přizpůsobili. Ale jsou už natolik zkostnatělí, že by ani v nejmenším nezměnili nic ani v sobě, ani ve svém okolí. A tak je snad nejistota, strach a neklid, tím že vede k pokoře, lepší, než radost z jistoty vlastního spasení.

Zvolený text z ev[angelia] Markova 5, 1–20 není zvláště snadný, ale kazatel jej pojal velmi zajímavě. Cizinec, v tom vyprávění, které je ne jen skutečností, ale víc obrazem, je ztělesněním ducha, protivného židovství, ale i protivníka Kristova a tím jsou nakonec ne jen pohané, tím býváme i my. Příběh se rozvíjí v židovské symbolice (nečistí vepři, nečisté moře) a spěje k naučení: Kristovi se nelze zpěčovat! My si libujeme v těsné košili špatností, On nás však přesto uzdravuje, protože jako Boží stvoření máme být čisti. Uzdravuje tím, že nás osvobozuje. Bůh na tomto světě zlo zásadně nevymyje, ono tu bude mít svá temná místa až do žně, jako koukol s pšenicí. Ani své uzdravené nenechává pobývat stále ve světle své blízkosti, posílá nás zpět do světa, abychom tam oznamovali milost, která se nám dostala.

¹³ Dnes Klapkova ulice, evangelický sbor v těchto prostorách ovšem už nesídí, v letech 1969–71 si postavil nový sborový dům U Jákovova žebříku v ulici U Školské zahrady.

22. Sbor v Libni, U pošty 6

27. 11. 66 přítomno asi 55 lidí – kázal farář M[iloš] Šourek

Prvním, co překvapí při návštěvě tohoto sboru, je velice pěkné vymalování zdí i mírně vzdutého stropu v modrohnědé kombinaci barev. Místnost je moderně upravena. Kazatelna je na levé straně a varhany jsou umístěny vpředu, tvar píšťaliště je vklobuben do malby. Varhanice hraje zády ke shromážděným, hraje pěkně a rutinovaně.

Farář je starších středních let s brýlemi. Dnes byla první adventní neděle a tak i text čtení byl podle toho vybrán, Zjevení sv. Jana. Farář se zmínil o dvou adventech. Doba čekání, než přišel Kristus na zem a doba nynější, očekávání Jeho druhého příchodu. Kázání nebylo nijak zvláště ucelené a pointované, ale bylo věcné, konkrétní s několika pěknými myšlenkami. Např. že Ježíš vzal na sebe naše hříchy, jakoby je učinil sám. Také řekl, že není správné, chceme-li se zalíbit světským lidem, tím je nezískáme, můžeme jim imponovat jedině postojem nám běžným, postojem věřícího. Jinak zde všechno bylo dlouhé, píseň, modlitba i kázání.

Po kázání ještě farář vyzval sestru [Marii] Rafajovou,¹⁴ známou básnířku, aby pozdravila shromážděné. Seděla v lavici za námi. Vzhledem je to robustní sedmdesátnice. Šla kupředu a mluvila vřele, rozhodně s větším zaujetím, než kterýkoliv farář. Velmi citlivá, stará paní, plačíc vydala své svědectví o životě s Ježíšem – zaujatě a opravdově. Řekla, že nemá nic jiného a nechce nic jiného mít, než radost z obecnství s Bohem a tuto radost že bude mít až do svého posledního dechu. Nakonec recitovala jednu svou skutečně pěknou báseň. Pamatuji se na její uchvacující a dojemný začátek: Nad Tvou neviditelnou krásnou jsem v hlubokém vytržení... Sestra Rafajová není jen věřící, ona svou víru uskutečňovala den ze dne osobní službou a obětí.

V této místnosti se v neděli ráno schází ještě věřící československé církve a v sobotu ještě adventisté. – Dnes zde bylo přítomno několik kompletních rodin s dvěma i třemi dětmi. Mladých lidí však bylo málo.

¹⁴ Marie Rafajová pocházela z rodiny svobodných reformovaných, v mládí se zapojila do činnosti Armády spásy a po jejím zákazu byla členkou slovenské evangelické církve.

23. Sbor na Novém Městě, Klimentská 18

17. 4. 66 přítomno asi 110 lidí – kázal farář [Jan] Miřejovský

Docela velkolepý dojem, když návštěvník vejde. Přes sto bělochů a jeden černochoch. Varhany umístěné vpředu na galerii (hrál na ně staříček pán), silný zpěv faráře a jeho veliká pleš. Farář je zde osobností, už tím zpěvem a ještě více, když začne mluvit.

Je deštivá neděle, každý na déšť hubuje a říká v různých variacích – to je dnes špatné počasí, vidíte. Avšak farář otevírá bohoslužby modlitbou, která začíná díky za déšť, díky za vodu, úrodu, dostatek, díky Bohu za to vše. To byl pěkný začátek.

Kázání je na text I. Petr[ův list] 1, 3. Začal mluvit svým pěkným, lahodně intonovaným hlasem o lidských nadějích. Rozdělil je do tří druhů, lidská naděje na velký obnos peněz, na druhého člověka, na změnu státních poměrů. Petrův list je psán pro mladší generaci, pro lidi, kteří Pána neviděli. Takovou generací jsme i my. Kdyby Kristus nevstal z mrtvých, byl by jeho život čím dál odsouván do minulosti, jeho život je však pro všechny lidi zvláštní nadějí. Život vůbec nemůže být životem beznadějným. Světské naděje bývají často zklamány a člověk si najde nějaké nové. Ale křesťanova naděje je jediná. I když je někdy těžké žít jen touto nadějí, učme se to od Krista.

Kázání bylo závažné, ale dlouhé, plnou třičtvrtě hodinu. Zdálo se, že se pan farář sám rád poslouchá.

Po ukončení bohoslužeb zval na středu večer do Klimentské ul. č. 18 na besedu o „geniálním jezuitovi“ Teilhard de Chardinovi.¹⁵

Svrchu zmíněná přednáška či beseda, dne 20. 4. 66.

Zatím co se člověk potácí mezi mdlobou a utrpením, téká jeho podvědomí v nereálných sférách, hledajíc v nich odpověď na otázky po smyslu, vlastním zařazení a po jistotě. Zatížení svým egocentriem a zaujati realitou, vzepneme se málokdy k čistému nahlédnutí do oněch věcí, spoléhajíc spíš na útržky úvah cizích a starých filosofů, než na schopnost vlastního vášnivého zaujetí. – Vášnivé zaujetí, ano vášnivé zaujetí pro komplexní pohled – to je to vzácné a to imposantní pro nás, pro lidi ubité konkrétností – a právě tak se dá nejlépe charakterisovat myšlení Teilharda de Chardina.

¹⁵ Správně: Teilhardovi de Chardin. Teilhardovo dílo v šedesátých letech vyvolalo zaslouženou pozornost i v zemích východního bloku, bylo hojně diskutováno i v dobových setkáních křesťanských a marxistických intelektuálů. K tomu srov. Landa, Mervart a kol. 2017; z dobové literatury Bendlová 1967.

Teilhard de Chardin je jezuita, theolog, ale také přírodovědec, světová autorita v antropologii, objevitel lidských zbytků na Jávě a vědec, jenž první popsal „homo pekiniensis“ atd. Jeho filosofie je evoluční, jeho pohled na svět je tolik pohledem přírodovědce, že to křesťana překvapí a svádí vidět u něj pouze touhu, jak smířit víru s vědou; a skutečně, i to byl jistě jeho záměr. Rozumem člověk pozná *jak* a víra mu řekne *proč*, ale Teilhard nebuduje obranu víry nebo smíření, je to útok na útržkovité vědomosti víry i vědy, pod jehož nápoem vzniká nový jednotlivý pohled na svět, tedy hlavně na člověka. Zpočátku jaksi pohled vědce:

Člověk je zde pozorovatelem a je zde účastníkem. Jako pozorovatel obsáhne věky od počátku do konce světa, jako účastník obsáhne možnosti od zla k dokonalosti. Člověk pozoruje, jak na počátku byl hmotný chaos, prahmota, pak hvězdné systémy a galaxie a v nich krystalisovalo Slunce a naše planety, cestou k složitosti. Na zamžené Zemi se vytvořila zem a moře a v jistém okamžiku živá hmota. Rostlina a první živočich – a opět – od jednoduchosti k složitě organizovanosti. Stupně změny hmoty, změny k složitosti, tedy vývoj, právě o tom velmi mnoho uvažuje Teilhard. Onen „růst entropie“, jenž nevychází z hmoty samé, a změny, které se zvláště v některých etapách projevují jako změny zásadní. Změny jsou usměrňovány, jsou vedeny, nejsou nahodilé, hmota je přitahována k dokonalosti – k Bohu, je zasahována Jeho paprsky a vzpírá se k Němu. Rostlinstvo a živočišstvo a člověk a jeho duše – to jsou výsledky Jeho zásahů spíš, než jen působení principů, vrozených hmotě; a Kristus, Boží zásah k našemu pozvednutí. Pokud se nám podařilo zjistit, není nikde dál toto směřování hmoty než na Zemi, tady, v člověku, v jeho mozku je přední fronta, my jsme na špičce šípu, letícího k Bohu. Zde i náš úkol. Celý svět, to je to podstatné, celá hmota směřuje Bohu. Je to cesta tápání, planých vznětů, slepých ramen vývoje. Jedna generace nezažije podstatný pokrok, jen jej tuší. Zažije utrpení, zklamání, svár velmocí, fašismus, Čínu. Ale slepá ramena vývoje končí v prázdnu, ať se do nich napře sebevíc síly. Teilhard je optimista: svět spěje k Bohu, k dokonalé společnosti, k plnému životu. A to prostřednictvím společenské organizovanosti, o jejichž budoucích formách se nám ani nezdá; svět bude každopádně jednotný a dobře organizovaný. Není to nedostížný ideál, je to budoucí skutečnost. Hmota přisátá Bohem a protknutá Jeho paprsky toho dosáhne v našich potomcích. Ale dosáhnout dokonalého společenství s Bohem, to v Jeho dobrotě není jen cílem směřování hmoty, to je v možnostech jedince. Člověk neúčastní se jen jako biologický a společenský článek vývoje hmoty, on má svůj vnitřní život, v němž je celý svět; i když jen jako „jeho svět“ v celé šíři i s otázkou směřování a s vlivy vůle. I v tomto vlastním světě člověk spěje k dokonalosti a může jí dosáhnout.

Boží lásku je každé duši dána možnost spočinout v Něm. To není náš úkol, pozor křesťané! – úkol je nechat se dotknout Božími paprsky pro zdokonalení celého světa, tedy ne sebe, – to je pouze naše možnost.

Přednáška, kterou měl kazatel Mikulecký, vůbec neměla tento obsah. Bratr kazatel věděl něco o jeho myšlenkách, ale podat je jako koncepci pohledu na svět se vůbec nepokoušel. Říkal dost o jeho životě a v posluchačích (i v nás) vzbudil k Teilhardovi de Chardin poměrně hlubokou nelibost. Do prostředí evangelismu vnášet takovéto podivnosti! – Kazatel Šoltész se zeptal: co to dá naši rodině? Původní úmysl poznat a vyrovnat se s tímto teologem se vůbec nezdařil. Souhlas vzbudila pouze zpráva o soustavném odmítání Teilharda ze strany oficiální katolické církve. Přítomni asi 4 kazatelé a dva, tři členové sboru, všichni s ubohými manželkami, často i s babičkami, které projevíly nevšední statečnost, neboť usnuly až ke konci. Přišli jsme pak k bratru Mikuleckému a upozornili ho na kázání d[ůstojného] p[ana]¹⁶ Metyše u sv. Jiljí o T[elhardu] de Chardin, ale on to ignoroval stejně jako p. Metyš, když jsme mu před tím byli říct o této přednášce. Když viděli naši bezelstnou snahu o dialog církví, považovali nás za bláznů, nejspíš právem.

24. 3. 67 přítomno asi 230 lidí – kázal synodní senior Viktor Hájek

Když jsme dnes šli požádat našeho šéfa o dovození a o propustku s odůvodněním, že je Velký pátek, a že bychom šli rádi do kostela, zůstal náš pan šéf chvíli v ujevení mlčky stát, i když normálně a běžně je mu řeč tím, čím je nám všem ostatním vzduch. Mohli jsme tedy být přítomni kázání synodního seniora. Kostel byl plný hlavně starších lidí, i některé kazatele jsme mezi přítomnými viděli. Synodní senior začal dlouhou modlitbou, vroucí a vyprošující radost do našich srdcí ku přijetí Pána. Přečetl Lukášovo evangelium o ukřižování, ale kázal na Žid[ům] 13, 12–13. Židé slavili jednou do roka den Smíření. Takový den by měl mít každý člověk – smíření s lidmi si Bohem. U křesťanů by to mohl být právě Velký pátek. V ten den Židé obětovali zástupnou oběť za své hříchy. Zbytky zvířat, jež byly jaksi znečištěny, tím, že na nich lpěly lidské hříchy, vyvrhli ze stanů. Tento příměr používá Pavel a ukazuje, že Kristus byl obětován za naše hříchy a byl vyveden z města, bylo jím pohrdnuto. Ale Pavel pokračuje: stejně tak máme být i my. Já nejsem proti tomu, říká kazatel, kdo tvrdí, že církev má pomáhat v tomto světě, má se ho účastnit, ale má při tom vědět, že zde bude jen menšinou, jen poutníkem, a že zde bude v pohrdání. Ano, to musíme mít na zřeteli a teprve

¹⁶ Tj. římskokatolického kněze.

tehdy, až budeme vědět, že pro Krista budeme – tak jak byl on – v opovržení, a až na to budeme hrdí, pak budeme blízko království nebeskému. Křesťanství není jen etika, morálka, je to víra v radostnou jistotu: jste obmyti od hříchu a vykoupeni; to jediné. Kázání nebylo tak zmatené, jako je tento zápis, bylo naopak velmi uhlazené, slova a věty byly samozřejmé, důrazné, ale bez velkých zlomů. Kazatel byl myšlenkově i řečnický, řekli bychom profesionálně, na výši, dělal dojem, že neříká všechno, co si myslí, že přemýšlí hlouběji, říká jen povrch. Je to silný, plešatý muž, mírně žoviálního obličejce i posuňků a jestliže pan Vostrčil hledal někde předlohu pro svou typickou figurku samorostlého českého táty (viz na př. film „Černý Petr“), pak se jistě chodil dívat na p. synodního seniora.

Po velmi pěkné modlitbě a společném vyznání hříchů přistoupili pak lidé ke společné Večeři Páně, v kruhu kolem kazatelského pultu. Učinilo to na mne velmi pěkný dojem, jelikož jsem to nikdy nezažil. Navíc zpívala se píseň „Jezu Kriste štědrý kněže“, tedy táž, jež se zpívala při přijímání, kdy Tělo Páně podával [římskokatolický] biskup [František] Tomášek předminulý čtvrtek v Nuslích.

24. Sbor v Nuslích, Žateckých 11

19. 12. 65 přítomno asi 100 lidí – kázal farář Blahoslav Hájek

Bohoslužebná místnost tohoto sboru je v 1. patře. Je skutečně podivná svým tvarem, stěny částečně oblé a částečně rovné, přední lavice umístěné do půlkruhu, zadní ve dvou křídlech rovně a dokonce dvě kazatelny, nad jednou z nich se klene namalovaná na zdi duha, přecházející přes zlatý kalich. Nahoře galerie s varhanami. Pěkně světle vymalovaná místnost.

Pěvecký sbor, jehož ženské hlasy byly vynikající, zazpíval píseň. Jinak zpěv věřících nebyl moc přesvědčivý, díky bratrským, těžko zapamatovatelným melodiím. Text kázání byl dvojitý, oba ze Starého zákona: Žalm 2, 1–4, a příběh Josefa. Tyto dva texty farář originálně [s]klouobil. Začal Žalmem: Proč se bouří národové a daremné věci přemýšlují... Bůh směje se jim, posmívá se jim. Zmínil se o Božím humoru, snažil se dobrat jeho podstaty a k tomu mu pomohl právě příběh Josefův. Bratři uvrhli Josefa do studně na pospas zvěři. A za pár let k němu jdou pro obilí, nevědouce, že je to on, ke kterému jdou. Tyto dva texty posloužily faráři k absurdní pravě či zjištění: někdo (věřící) – je-li sužován, nebo postižen nepřítelem, nebo sebou samým, může se spolehnout, že Boží trest postihne pravého viníka náležitým způsobem, jakým byla i ta cesta pro obilí k Josefovi. A to bývá právě ten Boží humor. Řekl také, že naše zoufalství je jen naše neschopnost vidět trápení z hlediska budoucnosti, protože přítomný čas neumíme sloučit s budoucím. Zoufalství je jen trápení malého obzoru.

Bydlím na novém sídlišti v Braníku – Praha 4 v Novodvorské ulici. Když vyšel Evangelický kalendář 1967, zjistila jsem, že tento sbor v Nuslích má ještě kazatelskou stanici v Praze 4 – ve Lhotce, která je velmi blízko sídliště. Sídliště vlastně leží na rozhraní Lhotky a Braníka. Protože jsem tuto kazatelskou stanici nemohla najít, zeptala jsem se telefonicky ve sboru v Nuslích. Bylo mi řečeno, že shromáždění se zatím ve stanici nekonají, ale že se obnoví, jakmile bude víc lidí. Řekla jsem si, že asi počítají tak trochu s lidmi ze sídliště. S kolika lidmi? S jednou nebo dvěma rodinami, které, už věřící, přestěhují se sem odjinud a projeví zájem. Ale co ti všichni ostatní?

Znenadání visela u nás v domě tato pozvánka:

Zveme všechny mladé lidi ze sídliště, starší 15 let na

2. sraz mládeže sídliště,

který bude dne 27. července 1967 v 19,00 hodin v místnosti objektu č. 109 (čp. 114B) v prvním poschodí, s tímto programem.

1) Pokračování v besedě o zájmech a zálibách

2) Zpívání s kytarou

Přípravný výbor

A tak mě napadá, nemohl-li by něco obdobného udělat sbor církve československé v Nuslích? Já vím, já vím, že se mnoho nesmí dělat, ale snad by šlo právě přes ty kytary pozvat mladé lidi do sboru. Je mnoho pěkných, melodických i rytmických písní náboženských, proč by se k nim nemohlo přejít přes písně westernové, kovbojské či jiné? Co je tak špatného na těchto písních, které zobrazují život, život i sen? Víme, že nejde o to, přilákat nebo získat množství lidí. Mělo by ale jít o to, aby se co nejvíc lidí dozvědělo o možnosti cesty za Ježíšem, aby tak co nejvíc lidí mělo možnost záchrany, jak se potom rozhodnou, to už zůstává jen na nich. Myslím, že by tak stačila jen docela krátká návštěva v jejich rodinách, jen malý dotaz, jakého vyznání jsou dotčení a říct jim o možnosti, kam do shromáždění. Dobře vím, že se taková činnost provozovat nesmí. Ale taky vím, že zachránce skočí do vody pro topícího se i tam, kde je cedule: Koupání zakázáno. Nechci tímto, možná nedomyšleným nápadem sbor v Nuslích provokovat a rozčilovat. Mne však rozčiluje skutečnost, že kdekdo přes kdeco se snaží působit na rozum a cit lidí, zatím co církev se drží hrdě mlčky stranou a sbory nečiní ani to minimum, jakým je – jednou za čas vyměnit obsah vitrínek, kde zežloutlé, mnohaleté ukázky Kostnických Jisker, nebo stejně omšelá ciferná označení začátků bohoslužeb už s věkovitou srdečností zvou na shromáždění. Dobře vím, že se pranic nezmění (leda že bych chodila všechny vitríny vyměňovat sama), ale – proč ale? Co mám napsat dál?

25. Sbor na Smíchově, Na Doubkové 8

31. 10. 65 přítomno asi 100 lidí – kázal farář Bohumil Betka

Všechno začalo tohoto rána docela obyčejně. I to, že jsme přišli trochu pozdě. I pěkné varhany na kůru, velká místnost a nemelodické českobratrské písně a jejich zpěv, oznámení, čtení z Písma (prorok Micheáš 3, 6, tedy Starý zákon), ba dokonce i kázání začalo normálně, výkladem textu. Potom ale přešel farář, lépe řečeno vrátil se, do našeho normálního života, do tohoto času. Začal mluvit opravdu s vnitřním ohněm a nadšením, které nevypadalo na chvilkové. Jasně jsme cítili, že mluví o něčem, co je mu vlastní, že nelže, že není pohodlný, že se nebojí. Předal nám obraz, příklad křesťanské nutnosti zvěstovat všude živého Krista. Je opravdu obtížné, ba myslím nemožné, napsat sem na papír, co řekl, není možno přenést sem totiž způsob řeči a v tom je to. Zůstal v nás pevný dojem, že on sám je do hloubi přesvědčen o tom, co říká. Farář B. Betka je zatím první, kterého jsme slyšeli, jak oslovuje: 1) sestry, a 2) bratři! Ano, tohle je maličkost, ale také malý důkaz o vědomé řeči. Je menší postavy, hustých prošedivělých vlasů na ježka ostríhaných, s živýma, černýma, jiskrnýma očima.

5. 12. 65 přednáška prof. Amedeo Molnára, přítomno asi 100 lidí, nejméně čtvrtina mladí

Dnes ve 14.30 se tady konala přednáška o Janu Husovi a my jsme zase měli možnost alespoň vidět faráře Betku. Přednáška, která se konala v jiné síni než ve které bývají pobožnosti, ale v neméně totiž v suterénu, byla výborná. Profesor Molnár přednášel a prof. [František M.] Dobiáš uváděl světelné obrazy z dnešní Kostnice. Amedeo Molnár je menší, nahrblý, energický, má příjemný hlas. Mluvil ve větách rozvitějších, než je obvykle slyšet. Nastínil objektivně politickou i církevní situaci za Husova života, ústředním bodem bylo jeho rozhodnutí jít do Kostnice. Uváděl mnoho podrobností, které je zde těžko bez návaznosti vypisovat. Bylo to jedinečné, zasvěcené, a pronesené se zápallem.

16. 1. 66

Na člověka někdy přijdou dny, kdy je mu těžko a kdy ví, že mu nikdo z lidí nepomůže, ba ani jej neutěší. Přesto – podvědomě – hledá u lidí pomoc. To se stalo i tuto neděli nám. Hledali jsme, kam bychom mohli jít odpoledne

do shromáždění a vybrali jsme si tuto kazatelskou stanici. Jednak jsme zde ještě nebyli a jednak jsme se těšili, že bychom mohli slyšet B. Betku. Měla jsem totiž ještě tento týden odejít na operaci, o níž nikdo nevěděl, jak dopadne.

A tak se nás sešlo pět lidí, jedna celá rodina a my, na schodech v Košířích, Plzeňská 194, v místě, kde je sbor čsl [= československé] církve. Těšili jsme se, jaké to bude pěkné, intimní společenství. Ta rodina však brzy odešla, když nám po zazvonění řekli, že pan farář ještě nepřišel, abychom počkali venku. Venku – v tom hrozném mraze. Rodina odešla a my jsme po chvíli zazvonili ještě jednou. Otevřel jakýsi mládenec a řekl, že neví o žádném shromáždění. Co se dalo dělat. Odešli jsme tedy. Domnívali jsme se, že jsme něco popletli, ale oznámení na čtyřech domech v blízkosti nás uklidnilo. Zato jsme ale zjistili, že č. 194 mají dva domy proti sobě přes ulici. Všude zamčeno. Zmatek. Zmatek.

30. 10. 66 přítomno asi 100 lidí – kázal farář B. Betka

Dnes jsme sem přišli i s mojí maminkou. Všechno zde zůstalo stejné, i farář Betka je stejný jako před rokem, kdy jsme tu byli naposledy. Čtení bylo ze Skutků, o Pavlovi a Sílovi, jak byli uvrženi do vězení a v něm zpívali. I kázání bylo o tomto příběhu. Křesťan má i v největším utrpení zpívat. Nejde o zpěv, ale o nezoufání. Kázání bylo zase sugestivní vírou, skutečnou vírou tohoto kazatele. Žádná teologická novost ani udivující pohled na starý příběh, ale vyjádření plné víry bez ostychu a bez skrývání. Kázání pro všechny vrstvy shromážděných, živé a bezprostřední.

Dnes zde měli přímo vynikajícího varhaníka, před zahájením bohoslužeb hrál velmi pěkně, zřejmě Bacha. Písňe byly voleny tak, že dvě z nich se zpívaly i u metodistů.

Dnes už se jaksi nestydím napsat zde naši utajovanou myšlenku, se kterou jsme si pohrávali, kterou jsme ale ani jeden před druhým nijak konkrétně nevypravovali. Ta myšlenka v nás byla živá ještě dlouho po této neděli 30. 10. 66. Myšlenka o tom, že bychom mohli do tohoto sboru už chodit stále, až poznáme všechny ostatní. Že bychom v tomto sboru našli svůj domov. Mnohé se nám zde líbilo, ale především sám bratr farář a jeho osobní projev. O to větší bylo naše, zvláště moje zklamání, když jsem požádala několik farářů o to, aby napsali mé přítelkyni. Byla v zoufalé situaci a potřebovala potěšit. Farář Bohumil Betka, jako jeden z mnoha dalších farářů, tuto žádost ignoroval. Ale o tom až na příslušném místě.

Modlitebna sboru ČCE v Praze na Spořilově, postavená v letech 1956–57 a později upravovaná. Evangelická církev sloužila do roku 2006, kdy se sbor přestěhoval do novostavby sborového domu Jana Miliče z Kroměříže na Jižním Městě.
Foto J. David, asi 1967.

26. Sbor na Spořilově, Zalomená 19¹⁷

19. 6. 66 přítomno asi 35 lidí – kázal br. Šrámek jako zástupce faráře Jaroslava Bartičky

Dopravní prostředky dnes selhaly (a to není výmluva, však to znáte), takže jsme přišli o začátek bohoslužby. Prostá místnost, stavěná prý v padesátých letech, hladký strop i stěny, jen v průčelí jsou namalovány na zdi tři kříže. Z těch pětaticeti lidí byla dobrá polovina mladých. Vzadu je harmonium, hrála starší žena.

¹⁷ Evangelický sbor se v roce 2006 přestěhoval do novostavby sborového domu Jana Miliče z Kroměříže na sídlišti Jižní Město a původní sborový dům byl prodán křesťanskému sboru (o tom viz v prvním díle edice); v roce 2009 se ovšem tento Křesťanský sbor se svojí denominací rozešel a nadále působí samostatně.

Sborový dům na Spořilově od ČCE koupil Křesťanský sbor, po jeho odchodu z tohoto církevního společenství funguje samostatně jako Shromáždění věřících v Pána Ježíše Krista. Stav budovy asi padesát let po výstavbě. Foto Z. R. Nešpor, 2008.

Bratr Šrámek je vysoký silný až robustní, prošedivělý, s knírkem. Jeho silný hlas by našel větší uplatnění na masových shromážděních, zde nás příliš ohlušoval a přítomným nedal spát, což bylo dobře, kázání bylo pěkné. Na text o marnotratném synovi, moderně a aktuálně pojaté. Situace příběhu byla vylíčena v dobovém koloritu a z hlediska otce i z hlediska syna. To co o našem vztahu k Otci tento kazatel říkal, zdálo se, že i cítí.

27. Kostel sv. Martina „Ve zdi“, Staré Město, Martinská

23. 7. 67 přítomno asi 200 lidí – kázal Blahoslav Hájek

Zdejší kostel není vyhrazen žádnému sboru, evangelická církev jej používá k večerním bohoslužbám, které jsou určeny pro věřící všech sborů, zvláště pro mladé lidi. Jako kazatelé se zde střídají mladí faráři a studenti bohosloví, občas

se tu snad i něco podniká, četli jsme, že zde hrál spirituály Pavel Smetáček se svou Skupinou tradičního džezu, ale jinak parta evangelické mládeže, která se zde schází a která jezdí na chatu kamsi do Bedřichova v Jizerských horách, nemá v Praze valnou pověst.

V tichém večeru na Starém Městě se rozláhá i [s]komírající zpěv a lidé, kteří promenují po ulicích, se tu zvědavě zastaví. Přišla sem celá skupina Němců, posedí... a plete nám statistiky.

Dnes káže nuselský farář a synovec synodního seniora, na text Řím[anům] 6,14. Má velmi pěkný hlas, přísný výraz a snahu o rozhodný projev. Křesťanství není etika, začíná, neučí správnému chování, jak si někteří myslí, je to něco úplně jiného. Snad se také křesťané dobře chovají, ale to není podstatné. Jsou rodiče, kteří si říkají: jen ať dítě chodí do náboženství, on ho tam pan farář naučí nekrást, nelhat, nezabíjet; ale křesťanství neučí nehřešit, ono vede k vědomí, proč se co nemá dělat. Křesťan se nesmí řídit jen dobrým vychováním, naopak, musí umět jednat proti němu tam, kde je to třeba. Křesťanství vede k morálce, ale není moralistické. Jednání křesťana nemá vycházet ze strachu nebo z touhy po odplatě, či z názoru, že si dobrými skutky může zasloužit nebe. Spasení se nám nedostane odměnou za naše skutky, neboť jedině obětí Kristovou bylo nám zajištěno. Dobré skutky činíme z vděčnosti za toto spasení, tedy z radosti, nikoliv ze strachu. Zákon není dán k tomu, abychom věděli, co máme dělat, ale abychom viděli, jak moc jsme hříšní. Život křesťana je radostný, není bez výkyvů, ale kdo alespoň trochu poznal Boží zásah do lidského nitra, tuší velikost radosti duše, jež se oddá Bohu. Je tak veliká, že ji nic nemůže zakalit. Kázání bylo pěkné, ucelené a kazatel sympatický. Má citlivou tvář a hledající oči.

Snaží se v myšlenkách shrnout evangelismus, jít na kořen víry, aby našel čerstvé zdroje života pro církev. Ke zdroji – ale došel zpátky k Lutherovi. K jedinému myšlence tohoto mnicha se strachem a vlastní spasení, která jej napadla právě na základě Řím[anům] 6, 14.

Jistě: Pouze ze zákona nedošli Židé před Kristem spasení, ale: Já jsem nepřišel rušit zákon. Evangeličtí teologové zkosnatěli strachem, aby se nezapomněli radovat z vlastního spasení. Že by se přitom mohli trápit nad životem lidí okolo, to by je – vykoupené – rušilo.

28. Sbor na Starém Městě, Salvátorská 1

24. 4. 66 přítomno asi 60 lidí, kázal prof. Josef Smolík

Velké překvapení. Hned u vchodu mě totiž přivítala Kamila Slámová. Je metodistka a známe se z vršovického sboru. Bydlí se svou rodinou teď v tomto kostele, její manžel je vedle svého zaměstnání ještě správcem těchto místností, kostelníkem tedy.

Velký sál kostela, kde jsou bohoslužby, má přímo hroznou akustiku! Naprosté ovládnání kazatele musí utlumit jakýkoliv citový vzruch, projevující se rychlejším spádem řeči či změnou hlasitosti. Způsob, jakým dnes prof. Smolík mluvil, přesně splňoval tyto požadavky vysokého klenutí kostela, který navíc zazděním postranních lodí dostal dnešní podivně holý tvar. Mluvil pomalu, důrazně a velebně celkem o ničem. Tolik pohybů, tolik kalorií, tolik vzácné životní síly jeho i shromážděných jen proto, aby se dověděli, že první v životě má být Kristus a že být členem spolku rybářů a zároveň křesťanem – nelze. Nedělní škola zde bývá zahájena současně a bohoslužbami, což je jistě škoda pro jejího učitele. Po shromáždění jsme byli na návštěvě u Slámů, kteří tady mají byt nahoře – doslova ve věži.

29. Sbor ve Strašnicích, Kralická 4

20. 3. 66 přítomno asi 160 lidí – kázal farář Lubomír Balcar

Ve velmi krásném, slunném, ale studeném ránu jsme navštívili tento sbor. Přišli jsme už za zpěvu a skoro nebylo kam si sednout. Vpředu jsou varhany, alespoň píšťaly, kde je hrací stůl, se nám nepodařilo zjistit, jsou rozřaty velkým kalichem.

Základ kázání tvořil text o deseti spravedlivých. Farář začal příběhem jako z čítanky o otci opilci, nemocné mate a dcerce – mrzákovi, které byly nabídnuty lázně, ale ona odřeklas poukazem na to, že by neměl kdo vyplnit mezeru mezi matkou a otcem, který, když je opilý, matku bije a dcerka se tomu snaží zabránit. Celé kázání se potom neslo v duchu onoho vyplňování mezer, zvláště mezery mezi člověkem a Bohem. Kázání bylo prosté, ale přitahovalo vnitřní silou přesvědčení kazatele. Je to už staříčkový pán, káže téměř bez gest, takže v černém taláru vypadá jako bez rukou. Podání jeho dlaně při stisku je měkké, jemné. Bylo přítomno mnoho mladých lidí.

Slyšeli jsme už vícekrát, a i zde, že zpívali píseň, jejíž slova byla stejná, jako u metodistů, ale melodie „českoobratrská“. Zatím metodisté mají nápěv melodický a hudebně plnokrevný. Což jej nelze převzít?

30. Sbor ve Střešovicích, nám. Před bateriemi 22

30. 7. 67 přítomno 36 lidí – kázal seniorátní vikář Vilém Jelínek

Je slunečné prázdninové ráno. Evangelický kostel je vidět už z dálky. Poblíž je [římskokatolický] kostel sv. Norberta a tak někteří lidé jdou sem a druzí tam. U vchodu ev[angelického] kostela stojí muž a nezúčastněným podáním ruky odbavuje věřící do místnosti. Ve vývěsním okénku v předsínce je vložen nápis: V. Jelínek, což znamená, že dr. Hrejša je pro tuto neděli zase nedostupný, že ho neuslyšíme. Dozvěděli jsme se potom, že je na dovolené v západním Německu. Kostel je tak hezký, zvenku i zevnitř, že je těžké jej popsat, nejlépe – uvidět jej.

Text čtení je z ep[istol]y Efezských 4, 17–32 a ze Skutků 9, 6. Kázání staršího, mírně obrýleného pána začalo otázkou: Pane, co chceš, abych činil? I my křesťané někdy býváme smutni, i na nás dolehnou starosti a těžké chvíle. Co máme v takových chvílích dělat? Máme jedinou možnost, modlit se. Naše modlitba však nebývá důstojná rozmluvy s Bohem. Modlíme se vůbec? Nezapomínáme na to? Neříkáme, že už to není moderní? Modlíme se často? Neodbýváme své modlitby? To jsou otázky, na které si musíme odpovědět každý sám. Pane, co chceš, abychom učinili? Pro apoštola Pavla toto byla životně důležitá otázka. Umíme se takto zeptat i my? A co tedy vlastně máme činiti? Křesťan, na rozdíl od ostatních lidí ví, co má dělat. Ví, že je tady pro ostatní lidi, ne pro sebe. – Teď následoval výčet a zdůrazňování toho, co má křesťan činiti, jak je to zapsáno v epištole k Efezským. S napětím jsem očekávala, jestli nastane zmínka o 28. verši, ale pan vikář jej přešel. Kázání bylo dosti dlouhé – alespoň se mi dlouhé zdálo – přesto, že celé bohoslužby trvaly přesně hodinu. Nelíbilo se mi oslovení: bratři a sestry. Já vím, je to jen maličkost. Ale je to vůbec v životě maličkost? Většinou je mužů ve shromáždění podstatně méně – i zde. Většinou pracují podstatně méně než ženy, proč je jim teď tímto způsobem – vědomě nebo nevědomě – projevovaná úcta?

31. Sbor na Vinohradech, W. Piecka¹⁸ 60

14. 11. 65 přítomno přes 200 lidí – kázal jako zástupce faráře Lub[omíra] Moravce pravděpodobně člen synodní rady Karel Trusina¹⁹

Netušili jsme, že se skrývá tak pěkná místnost v obyčejném domě, ve kterém ještě donedávna byla v přízemí kancelář patřící podniku n. p. Potrubí, to je firmě, kde pracujeme. Bohoslužebný sál je velký, vkusně zdobený lomenými oblouky, s prostou kazatelnou a obrovskou třístrannou galerií. Lavice třemi proudy. Téměř všechna místa obsazena. Na varhany hrál výborný varhaník, zpěv byl ale chabý, písně byly položeny do vysokých tónin. A potom ty nešťastné, nemelodické bratrské písně!

Mladý kazatel přečetl text z Janova evangelia 6. kapitoly, o přistížené cizoložnici. Potom vystoupil na tu nejvyšší kazatelnu a řekl: Text dnešního kázání je: Nesesmilníš. Tedy imponantní začátek. Potom mluvil asi půl hodiny, vtípně, rozumně, inteligentně. Některé myšlenky: Otázka pohlavního vztahu je křesťany taktně ignorována, jako něco, co se Pánu Bohu nepovedlo, co je třeba zastřít. Ale opojení těl je dáno jako dar, jako cokoliv jiného povznášejícího. Mluvil o mravnosti v evropském měřítku. Pohlavní vztah vyžaduje otevřenost, upřímnost. Jsou vztahy mezi manžely, kde si lidé ani sami sobě nepřiznají jejich zkršenost. Do těchto intimít nemůže mluvit a odsuzovat je nikdo druhý, protože nezná podmínky, výchovu, citové zabarvení atd. svého bližního, neboť ani člověk ani sám mnohdy tyto věci nezná u sebe. – Celé shromáždění bylo jediné ucho, včetně nás, jeho řeč byla nebojácna a moderní. Na závěr řekl moc pěknou věc: Desatero Božích přikázání nám bylo dáno jen pro nás samé, abychom je dodržovali, nebo abychom se s nimi vyrovnali. V žádném případě nám nebylo dáno proto, abychom pomocí nich někoho odsuzovali. Desatero je měřítkem jenom nám osobně, stejně ani Kristus neodsoudil onu ženu a jistě měl, jediný, právo ji odsoudit.

Mezi přítomnými bylo hodně mladých. A jedna místní zvláštnost, v pátek, pravděpodobně, se konají shromáždění starší mládeže, kolem 30 let.

12. 3. 67 přítomno asi 200 lidí – kázal prof. [Josef L.] Hromádka

„Pane, ke komu půjdeme? Slova věčného života máš.“ Tak otevřel dnešní kázání prof. Hromádka, který zde kázal jako host. Uvedl jej farář Moravec

¹⁸ Dnes Korunní.

¹⁹ Karel Trusina nebyl členem, nýbrž tajemníkem (= vedoucím úředníkem) Synodní rady ČCE.

a řekl, že se podařilo na dnešek pana profesora získat přesto, že včera přijel z konference z Německa, kde se jednalo mezi církvemi Porúří a Vestfálska a že zítra zase odlétá do Francie. Kdykoliv má prý volno, navštěvuje prof. Hromádka shromáždění v tomto sboru. – A tak v tomto, jednom z nejhezčích evangelických sborů, za velké účasti soustředíme se na to, co říká tento člověk, zřejmě ne jen velmi známý, sporný, obdivovaný i nenáviděný. Tento muž, starý a šedivý, by mohl především trpět časovou tísní, tolik módní u kazatelů mladších, ale on se modlí u vědomí pokory před Bohem a nijak nespěchá s tímto rozhovorem, takže modlitba je u něj dlouhá jako běžné kázání a kázání trvá ¾ hodiny a člověk o tom ani neví. Jak text dnešního kázání byl zvolen Žalm 77, který je také celý, beze spěchu přečten. Vyzdvižen pak je veš 20. a tvoří jádro celého kázání:

Čtení Písma svatého není nijak pohodlné. Jsou tam věci, proti kterým se i bouříme, nebo se kterými nesouhlasíme, nebo kterým nerozumíme. Také naše víra není jednoduchá záležitost. Není nám dána jednou provždy, ale často ji ztrácíme a znovu nalézáme. Ale to nejen my, obyčejní lidé, ale i kněží a lidé vysoko postavení. Avšak my víme, že Bůh o nás usiluje víc než my o Něj. Proto ani ve chvílích velkých obav nás nemusí opouštět naděje. Kdo má možnost jezdit po světě a všímá si křesťanství a náboženství v jednotlivých zemích, dochází k názoru, že všude jsou přibližně stejné podmínky a hlavně problémy. Všude se cítí křesťani málo platni v dnešním přetechnisovaném světě. Na západě dokonce došli tak daleko, že se utvořila nová skupina „takyvěřících“ kolem svého nového hesla – poznatku – Bůh zemřel. Co že nám říká 20. verš? Však šlépějí Tvých nebylo znáti. Ale kdo z nás, často víru ztrácejících, se dovede na sebe dívat jako to uměl Mojžíš nebo Jeremiáš? Kdo z nás, když kolem sebe vidí to, co se dnes ve světě vidívá, kdo z nás dovede dát vinu sobě? Kdo se umí trápit jako Jeremiáš, který se cítil vinen porobou svého národa? Pracujeme v kancelářích, v továrnách, doma a jinde a všude kolem nás jsou lidé nevěřící a zlí a já vám říkám, že my za ně neseme plnou odpovědnost. My věříme jen povrchně, my nemáme Boha v hloubce svých duší, z nás nevyzařuje zvláštní, nedefinovatelné světlo, po jehož zdroji se mají okolní nevěřící ptát a říkat onu otázku: Jak je to možné? I my způsobujeme, že stopy Boží mizí. Já osobně velmi přeji technice i vědě, protože také pomáhají, co by bez nich bylo lékařství? A dívám se, jak je Bůh pomalu vytlačován i z vesmíru. Ano, mizí šlépěje Boží. A my svou nedůvěrou tomu ještě pomáháme. Abyste mi rozuměli, já mám velké porozumění pro různé reformy, ano mám pochopení i pro revoluční změny a vím, že jsou a budou nutná různá opatření, která možná navenek nebudou

vypadat pěkně, ale vím také, že nebude-li zároveň s těmito změnami nastolen klid a mír v duších, který je od Boha, jak jej známe, jsou všechny reformy zbytečné a marné. Jsme lidé vrtkaví a chybovat je nám běžné, proto nelámejme jedni nad druhými hůl. Což nemáme příklad v samotném Ježíši Kristu? Byl ukřižován, byl na kříži a zvolal: Proč jsi mne opustil? – Ano, my musíme bojovat, ale ne abychom udrželi církev, církevní život ve sborech, ale abychom si každý z nás udrželi víru, hlubokou víru.

To jsou tak zhruba myšlenky. Profesor Hromádka kázal bez papíru. Mluvil docela obyčejně. Začal zcela normálně a čím dál tím víc se dostával do varu a asi od poloviny mluvil velmi vzrušeně, zajíkal se, víc pokašlával, mluvil naléhavě, mluvil srdcem. To nebyl nezúčastněný řečník, co říkal, tomu věřil. Chytl všechny posluchače, nikdo se snad ani nepohnul. Já osobně se zde přiznávám, že jsem ho sice chtěla slyšet, ale že jsem sem šla s určitým despektem, který navodila jeho, snad trochu halasná mírová činnost. Dnes, kdy se o mír zápasí politicky, jakoby i mír na sobě nesl odlesk špinavosti jednostranné politiky a zapomínáme zřejmě, že lidé jsou jednak různí a jednak cizí – dokud je opravdu nepoznáme.

32. Sbor ve Vršovcích, Charkovská²⁰ 19

26. 12. 65 přítomno asi 50 lidí – kázal farář Lub[omír] Moravec, jako zástupce seniorátního vikáře V[iléma] Jelínka

Bohoslužebná místnost v rohovém místě v Charkovské ulici je upravená z bývalého výčepu. Bydlela jsem s maminkou naproti v č. 18, pamatuji si dobře, jak opilci v noci řádili, odcházejíc z této hospody. A dnes, dnes zde věřící pečlivě dbají, aby v zimě v létě zůstala uzavřena vysoká okna, vždyť co by tomu řekli lidé, kdyby slyšeli zpěv!

Zvenku je velmi pěkný nápis, že zde bývá československá církev. I uvnitř je sál pěkně upravený, v popředí je harmonium, na které hrál rutinovane mladý hoch. Kázání bylo uvedeno textem z ev[angelia] Matouše 2, 1–2. Farář Moravec je ve středních letech a když mluví, neustále tlumeně odkašlává. Dříve býval na Moravě, jak se zmínil. Mezi jiným při dnešní bohoslužbě řekl, že dnešním lidem vadí starý způsob bohoslužeb, a že spíš by byli ochotni k osobní rozmluvě. Vzpomínám si při této příležitosti, že jsem později potom navštívila faráře Moravce, chtěla jsem si s ním pohovořit o různých věcech. Mnohé jsem se

²⁰ Od roku 1995 sbor sídlí v bývalém protiletckém krytu v Tulské ulici.

dověděla, mnohé ozřejmila, ale hlavně to, že farář mluví a mluví a mluví, to je ta osobní rozmluva, a návštěvník poslouchá napřed s úctou, potom s napětím a nakonec jen hlídá skulinku ve spádu jeho řeči, aby se dovolil na něco zeptat, nebo něco podotknout. Toto nebyla moje první rozmluva s farářem, proto to mohu klidně napsat.

Na tomto shromáždění bylo přítomno poměrně mnoho mladých lidí, dokonce i takoví, kteří stále žvýkali, a to, že zde byli, bylo dobré.

33. Sbor na Žižkově,²¹ Čajkovského 10

6. 3. 66 přítomno asi 130 lidí – kázal prof. Amedeo Molnár

Bohoslužebná místnost je v 1. patře, je dělená závěsem. Mají zde harmonium s dvěma manuály. Hrál na ně staříčkový pán písně bratrské. Kdyby věřící neměli nástrojový doprovod, nevím, nevím, jak by obstáli se svým zpěvem. Místnost byla lidmi zcela naplněna, i mladých bylo dost. Místo lavic byly jen židle, které si pozdní příchozí nosili z předsíně a všelijak přistavovali a tak se stalo, že jsme malého prof. Molnára vůbec neviděli.

Text na kázání byl z Izaiáše 25. kapitoly a z ev[angelia] Matoušova, 8. kap., 1.–12. verš. Kázání bylo zamyšlením nad setníkovou vírou, jež se náhle zjevila v jeho životě. Kontrast života setníkova a života běžného křesťana a zavržení křesťana nakonec. Dále to byl rozbor sobectví, přizemnosti a omezenosti, kterých je plno v normálním křesťanském životě a pak vize prof. Molnára o setkání všech církví, všech křesťanů s Kristem a o posledním soudu. Kázání pěkné, ale pro dnešního člověka nepraktické.

34. Sbor na Žižkově – Jarově, Na Chmelnici 3²²

5. 6. 66 přítomno asi 30 lidí – kázal synodní senior²³ dr. Bohuš Hrejsa

Nic nezbyvá, odhodlali jsme se i do těchto končin. Samotné místo působí venkovsky, lidé se scházejí po dvou, po třech, postávají před nízkou modlitebnou a jsou tu jedinými chodci. Přišli jsme dřív, což je pro nás neobvyklé. Viděli jsme

²¹ Druhý sbor ČCE v Praze na Žižkově (Žižkov II).

²² Kvůli demolici původního sborového domu sbor od roku 1977 sídlí v domě U Kněžské louky 2139.

²³ Oprava je náležitá: Bohuš Hrejsa nebyl synodním seniorem (= nejvyšším duchovním představitelem církve), ale pouze seniorem Pražského seniorátu (= nejvyšším představitelem jednoho z církevních územních celků). Funkci zastával v letech 1957–73.

tedy přicházet rozmáchlými kroky kazatele [Viléma] Foltina. Vešli jsme, jako u prvních křesťanů, do podzemí, do studené místnosti. Všechna okna uzavřená a navíc se zrnitými skly. Vpředu vysoká kazatelna. Na čelní stěně je nápis, už si nevzpomínám jaký, a pod ním červeně nakreslené tyto znaky: J – J – J. Co znamenaly, nevím. Místo lavic židle. Na stropě zabílené trámy, mezi nimi světla. Modlitebna působí zteřele a dost nevlídně. Přítomny byly většinou ženy, jen dvě děvčata asi čtrnáctiletá. Vedle kazatelny, vpravo z našeho hlediska, byla umístěna lavice, typu obyčejné školní a v ní seděli farář Foltin a synodní [!] senior. Než se přezpívaly dvě dlouhé písně, pokud možno z 15. a 16. století, než se oznámila oznámení, uplynula třičtvrtěhodina. Úvodní modlitbu pronesl senior Hrejsa. Má překvapivě pěkný, sytý hlas, je velmi, alespoň se nám zdálo, podoben primáři Vítkovskému z Krčské nemocnice, brýle, tvar hlavy, vysunutá energická brada. Modlil se bez zavřených očí, docela civilně a věcně a při tom bez obvyklých frází, které zahrnují dík za všechno, mír pro všechny a slitování pro skoro všechny atd., ale čím osobnější byl, tím byl obecnější. Písně po modlitbě byly kupodivu melodické, takže zpívali všichni, dokonce i my. Ale korunou zdejšího zpěvu je jasně [farář] Foltin a dnes k této korunovaci přispěl i s. s. Hrejsa. Zpívali opravdu z plných plic, ovšem jen do té chvíle, dokud Hrejsův zpěv nepřerušil Foltin nějakou poznámkou. V tu chvíli oba dali hlavy dohromady a cosi si říkali. Bylo to velmi často. Toto farářovo chování působilo rušivě, nezpůsobně a pro toho, kdo zde byl náhodou poprvé, působilo zcela nepřesvědčivě. To, o čem f. Foltin zpíval, nemyslel vážně, jinak by se byl soustředil. Jakoby mu šlo víc o to, udělat touto žoviálností dojem na s. s. Hrejsu. Proto jsme byli rádi, že na kazatelnu vystoupil synodní senior. Kázání bylo na text I. Petr[ova listu] 4, 12–14, trvalo asi čtvrthodinku a jednalo o bolesti a trápení v životě jednotlivce i církve. Bylo to dobré kázání. Jedno z těch, které posluchač poslouchá bez přerušení pozornosti, které na něj působí a neví dobře čím, kterému věří, protože takto o známých věcech neslyšel mluvit, což je důkaz, že kazatel přemýšlí. A bylo to jedno z těch kázání, o jejichž obsahu se špatně píše, protože člověk dodatečně zjistí, že novota a jakost nespočívá ani ve výrazech, ani v jakékoliv konkrétnosti, ale v něčem nepostizitelném, snad přímo v osobnosti kazatele. Zblízka jsme potom viděli, že senior Hrejsa je starší pán unaveného vzhledu. Měli jsme štěstí, že jsme ho viděli a slyšeli.

35. Sbor na Žižkově,²⁴ Prokopova 4

13. 3. 66 přítomno asi 120 lidí – kázal farář F[rantišek] Potměšil

Přišli jsme se značným zpožděním, právě na kázání, a vešli se už jen do postranní lavice. Dost velká místnost pravidelného tvaru, překvapivě pěkně vymalovaná pastelovými barvami. Na podélné stěně namalovaná loď a pod ní nápis: ekumenie; trochu připomínala Heyerdala.²⁵ Nahoře galerie s varhanami. Kazatel Potměšil, jak má záhadné jméno, tak otevřené bylo jeho kázání. Čtení z Přísloví, Žalmů, kázání o stáří, o úctě ke stáří, o povinnostech a výsadách stáří vzhledem k Boží milosti. Dobré kázání a velmi vhodné do tohoto sboru, kde mladých lidí, včetně nás, bylo asi sedm. Nakonec byl vykonán křest děvčátka Ivanky, kazatel hovořil k rodičům, spatra a pěkně, ale oni ho poslouchali jen málo a spíše se věnovali dudlíku svého dítěte.

V oznámeních bylo mimo jiné též zmíněno úmrtí bratra Krále, zabitého taxikáře, který byl patrně členem zdejšího sboru, kazatel se zmínil o slavném pohřbu v krematoriu za účasti mnoha taxikářů. (Avšak já osobně si myslím, že tento br. Král byl asi vlažným členem a nevelké víry, neboť nemohu pochopit, že by mohl být věřící člověk zavražděn tak krutě a tak náhodou.) Kazatel taky oznamoval prodej zpěvníků za 19 Kčs a nelíbilo se mi, jak přímo škemral o tu korunu, aby ji každý přidal na potřeby sboru.

Církev československá²⁶

Nehybné ovzduší v katolické církve a silné národní cítění na počátku tohoto století vyvolalo v kněžských kruzích opoziční hnutí, myšlenkově formované v t. zv. Moderně. Protiřímská nálada v národě a u vlasteneckých kněží, dovršená odsouzením Moderny a podporou rozpadávajícího se Rakouska ze strany oficiální církve, vyvrcholila po vytvoření republiky roztržkou skupiny kněží v čele s Fr. Brodským-Zahradníkem,²⁷ K[arlem] Farským, G[ustavem A.] Procházkou, Al[oisem] Spisarem, M[atějem] Pavlíkem a j. od katolické církve

²⁴ První sbor ČCE v Praze na Žižkově (Žižkov I).

²⁵ Norský badatel Thor Heyerdal v roce 1947 na replice inckého balzového voru podnikl plavbu z Jižní Ameriky do Polynésie, aby tak prokázal americký původ tamních obyvatel; později se účastnil několika dalších archeologických experimentů.

²⁶ Od roku 1971 Církev československá husitská. K církvi viz Urban 1973; Butta 2010. K duchovním a dalším osobnostem CČS(H) Jindra – Sladkowski 2020.

²⁷ Správně: Bohumil Zahradník-Brodský.

a vytvořením církve Československé 8. 1. 1920. „Církev Československá, jako vtělení bezprostředního odboje, vzniklého v samém lůně římském,“ napsal dr. Farský 1924, „jest tábořem všech bývalých římských věřících, kteří s Římem se rozešli, ale uznávají i potřebu organizace církevní i jistý význam vnějšího řádu bohoslužebného, oprostěného od všeho, co je zdravému rozumu nepřijatelné. Staví na díle Husově a Chelčického a Žižkou, majíc základem svým biblické křesťanství kriticky zaměřené.“ Církev nedostala do vínku žádnou teologii (teologickým zájmem není Bůh, ale zkušenost, ve které je prožívána realita Boží. Je odmítána Trojice – jde jen o troje působení Boha ve světě, Kristus je vzorem člověka s Bohem sjednoceného) a ideolog prof. Spisar vysvětloval, že nová církev má být „vybudována z pravdy Boží Kristem zjevené a Mistrem Janem Husem obnovené, ve shodě s novodobým světovým názorem.“ V církvi se projevil silný vliv deismu a filosofického racionalismu.²⁸

Roku 1920 měla církev 525.346 členů, roku 1930 – 793.092, za války, jako Českomoravská církev asi 700 tisíc, dnes asi půl milionu. Od roku 1950 má vlastní teologickou fakultu – Husovu, která sídlí v Dejvicích,²⁹ v domě, kde je úřad patriarchy a církevní vydavatelství Blahoslav, jež vydává ročenku téhož jména a týdeník *Český zápas*. Profesory na fakultě jsou: děkan M. Trtík (systematika),³⁰ M[iloslav] Kaňák (církevní dějiny), J[indřich] Mánek (biblistika), A[nežka] Ebertová (sociální teologie), R[udolf] Horský (praktická teologie).

Hlavou církve je patriarcha Dr. Mir[oslav] Novák (je čtvrtým patriarchou po K[arlu] Farském, G[ustavu A.] Procházkově a Fr[antišku] Kovářovi), v čele diecézí jsou biskupové (pražská – J[osef] Krupka, plzeňská – A[ntonín] Urban, královéhradecká – J[osef] Pochop, brněnská – V[áclav] Janota, olomoucká – L[eo] Marcellu[c]h). Církev má 354 sborů a 265 duchovních a to po celých Čechách a Moravě, sporá činnost na Slovensku za války zanikla.

Církev, věroučně původně značně liberální přechází po válce ve svých mladších představitelích prohloubení biblického pojetí s jistou orientací kalvínskou (Trtík, Mánek, Novák).

²⁸ Pozdější, poválečná Církev československá se plně vrátila k trojičnímu učení, teologicky i bohoslužebně stojí někde mezi římskokatolickou církví a liberálními protestantskými církvemi.

²⁹ Dnešní Husitská teologická fakulta UK, od roku 1998 sídlí na Pankráci v Pacovské ulici 350/4.

³⁰ Správně: Zdeněk Trtík.

Československá církev v Praze

<i>sbor</i> ³¹	<i>duchovní</i>	<i>účastníků bohoslužeb</i>	<i>poznámky</i>
Braník	–	asi 22	
Břevnov	Kučerová	25	
Dejvice	Novák, Mojžíšová	60	
Hloubětín	Brynichová	11	
Holešovice	Ungermann, Salajka	170 + 170	2× v neděli
Hostivař	Škramovská	18	
Karlín	Kubáč	40	
Kobylysy	Švábenický	35	
Košíře	Wienerová	60	
Krč	Kaňáková	40	
Libeň	Mendelová	35	
Malá Str.	Lohniský	80	
Michle	Nepovím, Svoboda	40	
Nové Město	Švehlová	60	
Nusle	Durchánek, Spisarová	80	
Podolí	Prošek, Javorská	35	
Smíchov	Kalný, Nepovímová	80	
Spořilov	Čepelka	35 + 40	Spořilov + Záběhlice
Staré Město	Kadeřávek, Bartáková	35	
Strašnice	Růžičková	60	
Vinohrady	Fuček, Krménčíková	90	
Vokovice	Hamerská	14	
Vršovice	Adámek	110	
Vysočany	Vyskočil	19	
Vyšehrad	Kubíková	30	
Žižkov	Vonka, Švábenická	65 + 50	bohoslužby ve dvou místech

³¹ ČČS(H) upřednostňuje označení náboženská obec; termín sbor pochází z evangelického prostředí.

Celkem 1609 lidí. Ze 34 duchovních je 17 mužů a 17 žen. Nikde není farářkou žena, kde je ještě muž jako kazatel nebo duchovní.³² Kromě těchto bohoslužeb je ještě ve většině sborů zvláštní shromáždění pro děti.

36. Sbor v Braníku, Pod přívozem³³

12. 2. 67 přítomno 22 lidí – kázala duchovní Eva Javorská

Po desáté hodině vstupujeme do tohoto sboru, trochu po začátku, nicméně úvodní zpěvy ještě neskončily. Vchod do místnosti je hned z ulice, vejde se na malou plošinku, kde stojí jeden starší člen sboru a zve nás dál, po dřevěných schodech dolů k lavičím, kolem harmonia, na které hrál mladý muž, který se zřejmě teprve zaučoval, neboť jak jsme slyšeli, hrál jedním prstem doprovod a ještě špatně. Bohoslužebná místnost je malá, pod úrovní chodníku, vpředu velký prostý dřevěný kříž, za ním je namalované žluté slunce. Po stranách nepostradatelné hlavy Farského a Husa, dokonce i prapor z husitské doby. Většinou byli přítomny starší ženy a jen tři muži. Kazatelka je docela mladá, hladce česané tmavé vlasy, bledá. Když byl čas kázání, šla až před lavice a to bylo sympatické. Kázání četla. Dívala se nahoru dozadu nad lidi, jako to bývá zvykem u zpěváků. Četla z evangelia Matoušova a pak příběh o Josefovi, na který také kázala. Příběh je pro nás nejméně trojím poučením: i v nepřátelství, i v nevděčnosti světa máme svůj úkol. Bůh je a vládne, ať to kdo chce nebo ne, prosadí svůj záměr. Tyto prosté věci pochopil Josef a poddal se jim, to jej odlišilo. Konec kázání byl trochu živější, ale celé kázání působilo – jako i jinde u čechoslováků – jako při závěrečné zkoušce. Ptali jsme se opět v duchu trochu udiveně, jaký je ten úkol křesťana v nevděčném světě? Snad ne jen takto vzorně stárnout!³⁴

³² K ordinaci žen v CČS(H) Noble 2004; Nešpor 2020.

³³ Náboženská obec byla z modlitebny v roce 2001 vypovězena, nějaký čas se scházela v náhradních prostorách a od roku 2006 fakticky splynula s obcí Praha-Krč, v té době již lokalizovanou v kapli sv. Anny v Dolnokrčské ulici (viz níže).

³⁴ Za popis bohoslužby v branickém sboru byla v rukopise umístěna liturgie CČS(H) (Liturgie Karla Farského), pro neznalce překvapující, protože odlišná jak od dobové římskokatolické liturgie, tak od bohoslužeb evangelických církví. V této edici ji vypouštíme, viz Postup liturgie 1940; srov. Hraba 2018 a studii Pavla Koláře v tomto čísle *Lidí města*.

Sbor Jana Želivského Církve československé (husitské) na Břevnově vznikl adaptací bývalé konzervárny. Foto J. David, asi 1967.

37. Sbor v Břevnově, Radimova 36³⁵

21. 5. 67 přítomno 25 lidí – kazatel, jehož jméno neznáme, zastupoval zdejší farářku Naděždu Kučerovou

Sbor Jana Želivského, malý prostý sbor v tiché čtvrti. Vedle vchodu do sborové budovy jsou další dveře, asi na faru, a nad nimi ve výklenku je hnízdo a na něm sedí, asi na vajíčkách, velký, černý pták. Ocásek kouká s jedné strany, otevřený zobáček z druhé.

Místnost sboru je prostá, pěkná, včetně lavic i moderní. Horší je to s výzdobou. Na čelní stěně půl obraz, půl reliéf vykládaný dřevem, nalevo Kristus v Jeruzalémě, napravo Želivský v Praze, uprostřed kříž. Zamhouří-li člověk oči, je obraz docela hezký. Ale zato okna po pravé straně sálu! Malby Husa a Žižky s obličejí žlutými jak citron, úplný strach před žlutým nebezpečím.

³⁵ Původní sbor byl v devadesátých letech zbořen a na místě jeho části byl postaven nový sborový dům (Na Petynce 2257/47a).

Technický stav
břevnovského sboru
CČSH byl přes
všechny úpravy
zcela neuspokojivý,
náboženská obec
proto většinu
pozemku na počátku
devadesátých let
prodala k výstavbě
obytně-administrativní
budovy a sama si
na zbývající části
postavila nový
sborový dům (1997).
Foto Z. R. Nešpor, 2021.

Kněz, který dnes kázal, je zvláštních širokých úst, menší postavy. Četl I. ep[íšto]lu] Jana 4, 7–12 a Lukáš[ovo evangelium] 6, 37–42. Přítomny byly téměř jen ženy a proto nebylo možné ani jiné oslovení, než: Sestry a bratři. Hodíme-li kámen do vody, šíří se kruhy. Vysílá-li vysílačka, šíří se zvuk vlnami. Vznikne-li nákaza, i ona se tak šíří. To jsou příklady z fyziky a z biologie. Člověk, je-li obdařen láskou, vysílá vlny dorozumění, na něž někteří lidé reagují a někteří ne. Zdrojem takové lásky byl Kristus. My bychom ty Jeho vlny měli ne jen vnímat, ale také sami šířit co nejdál, a v co nejčistších frekvencích. Mluvení o této lásce je zbytečné, jedině osobní příklad je takovým šířením. Lidé vyrůstají buď ve špatném nebo v dobrém prostředí. Ti z dobrého prostředí mají všechny

předpoklady pro šíření lásky i pro příjem vln dorozumění při vysoké selektivitě. Dnešní doba je sice tvrdá, ale spravedlivá. Lidé nereagují na obvyklá prázdná slova církvi. Nesmíme ani příliš spoléhat na to, že lidé budou naši lásku přijímat, to je přece lhotejné. Důležité je, že dovedeme vysílat. Bylo to myšlenkově pěkné kázání, trochu přejemněle a nepřesvědčivě podané.

38. Sbor v Dejvicích, Kujbyševova³⁶ 5

21. 8. 66 přítomno asi 60 lidí – kázal pravděpodobně Zdeněk Novák, farář a řed[itel] bohoslov[eckého] internátu

Klenutý, krásný světlý sál se sklápěcími lavicemi jako v biografu. Špatně se na nich sedělo, byly sice vyřezávané, ale příliš rovné a velmi široké. Nejvíc nás upoutaly dva svícny vedle stolu, jež byly modelovány ve tvaru palem – železné listy a kokosové plody svítily. Před stolem ozdobná mříž a za ním kříž s Kristem, příliš moderně nerozeznatelným. Všechno dost rafinovaně a vkusně působivé. Až na obličátní hlavu Farského. Varhany s dobrým varhaníkem. Tato celá budova, stavěná v pozdním pseudogotickém slohu, slouží této církvi, je zde bohoslovecká fakulta a z venku je vidět v přízemí kuchyni, je zde vydavatelství Blahoslav a jsou zde moc hodní vrátní.

Pár přítomných se ve velkém sále úplně ztratilo, většinou to byli starší lidé. Před námi seděly dvě starší ženy, zřejmě sestry, šedivé drdůlky stejně učesané, stejné hřebínky na stejné straně, stejné šaty s límečky, stejné bílé rukavice i kabelky, znáte jistě takové dojemné usilování o stejný osud.

Kněz, starší prošedivělý, měl velmi milý hlas a příjemný zpěv. Četl text ze Zjevení Jana o bohatství a o tom bylo také celé kázání. Připadalo nám velmi vlažné a zdá se, že jsme si všímali spíš věcí okolo. Když na př. přišel kdosi pozdě, upadlo mu s velkým rámusem sedadlo. Věřící se pohoršovali. Zato kněz byl velmi kompromisní k bohatým. Mluvil, jakoby ty široké lavice před ním byly plné tlustých měšťanů a měštek, což snad byla minulost, ale ještě spíš jen sen. Teď před ním sedí několik desítek pensistů, kteří ani almužny nemohou dávat a ani je nedostanou. Snad byli kdysi bohatší, ale co teď mohou dělat? Mluvil o slovech Ježíše, to ano, ale copak názor na bohatství je otázkou teologie? Ani slovem se nezmínil o příkladu Jeho života.

³⁶ Dnes Wuchterlova. Sbor sídlí v budově církevního ústředí, kde až do roku 1998 sídlila rovněž církevní teologická fakulta a bohoslovecká kolej.

39. Sbor v Hloubětíně, Na Rokytce 10³⁷

7. 5. 67 přítomno 12 lidí – kázala asi farářka Zdeňka Bryn[y]chová

Je pracovní neděle,³⁸ mám co dělat v těchto končinách, respektive zařídili jsme to tak, abych sem mohl jet služebně a navštívit tento sbor. Lidí je zde opravdu málo, 10 pensistů a mladá dívka, snad dcera kazatelky, u harmonia. Místnost asi 6 × 8 metrů ve vile, výzdoba normální. Na kazatelně nápis: Tábor je náš program. (To jste tedy jistě měli již svoje Lipany!)

Text z Lukáše 11, 1–4, kázání je o modlitbě. Modlit se můžeme a máme vlastními slovy podle svého srdce a křesťan se modlí často, je to jeho rozmluva s Bohem. Učíme se modlit od Krista, který byl ve všech věcech tak blízko Bohu. I v Getsemanské zahradě byl poslušný, i v utrpení se modlil: Ne jak já chci, ale jak chceš Ty, Pane! Apoštolové viděli Kristovu častou modlitbu a proto jej prosili, nauč nás modlit se. Je dobré, že kromě modlitby, jež vychází ze srdce, máme od Krista ukázáno, oč máme prosit. Křesťané už od dětství jsou pod vlivem této modlitby Páně a ona je sjednocuje s Kristem i se sebou navzájem. Modlete se a bděte, je pravým křesťanským příkazem.

Kázání bylo čtené. Farářka – statná čtyřicátnice, jen občas odkoukla přes hlavy a já mám podezření, že takto k siní by kázala, i kdyby před ní byl jen jediný člověk; možná i kdyby před ní nebyl nikdo. Věty rychlé, neosobní, jakoby kázala každý den a každou hodinu, spíš jako by je recitovala. I liturgii při bohoslužbě dost drmolí. Docela se nezlobím, že jsem zde byl v pracovní době. Formalismus – proč se asi tato církev jmenuje – československá?

40. Sbor v Holešovicích, Farského 3

3. 10. 65 přítomno asi 170 lidí, kázal farář Otakar Ungerman

Privítala nás bílo-modrá skleněná elegance v podobě kopule a bílá socha Krista na kříži od Štursy. Překvapila nás přímo záplava lidí, všechna místa byla obsazena a vzadu ještě lidé stáli, my jsme seděli vpředu v postranních sedadlech. Většinou i zde byly ženy a před námi seděl zvláštní pár: on – byl silně zarostlý jako ruský mužik, mladý, pěkně oblečený, ona – tmavých mastných vlasů, celá špinavá a otrhaná s černou kabelkou. Plně se zúčastnili bohoslužeb.

³⁷ Správná adresa náboženské obce byla a je Kbelská 30.

³⁸ Pracovní soboty (výjimečně i neděle) sloužily v období komunistické vlády k náhradě, „napracování“ nepracovních státních svátků; zrušeny byly v roce 1990.

Varhaník nehrál moc dobře, jeho doprovod zanikal v nevýrazném a nečistém zpěvu. Farář četl text z Nového zákona za kazatelnou, ale kázat přišel až k prvním lavicím, to bylo hezké. Začal mluvit o významu obyčejného lidského setkání, o setkání dvou lidí ve starém Orientě. Uvedl kontrast přelidněného Václavského náměstí, kde vám druzí jdou na nervy, a pouště. Mluvil pak o biblickém příběhu, v němž je naznačeno, že návštěvník hostiny si má sednout na poslední místo. (Měli jsme z těchto řečí mnoho nedobrých pocitů, protože vzadu lidé stáli a my jsme seděli sice ze strany, ale přece jen vpředu a byli jsme zde cizí. Jen abychom zůstali čilí.) První část kázání byla znepokojivá, náročná, potom jako když utne, převládla bohatá souvětí, rutina a jakoby opojení z vlastní řeči.

Když pak farář odcházel, jen pokynul, ruku nepodával, jako v některých československých sborech. Byli jsme rádi, že jsme zde byli, i když jen pasivními účastníky, mnohé na nás silně zapůsobilo.

Ve sklepě vedlejšího domu jsme si před bohoslužbou schovali míč. Nikdo ho nevzal a tak jsme si šli zahrát.

41. Sbor v Hostivaři, Pražská ul.³⁹

6. 8. 67 přítomno 18 lidí – kázala farářka Dagmar Škramovská

Na Hostivařském náměstí se dosti drze rozkládá jeden velký statek. Na jeho dvoře jsou dvě ohromné hromady hnoje a z nich pomalounku vytéká žlutá, páchnoucí močůvka. Teče celým tímto náměstím a vytváří louže, které jedoucí auta rozstříkují. Teče až na nejzazší cíp náměstí, tam, kde je umístěn československý sbor. Do vlastní místnosti sboru se jde přes krásnou zahrádku, na které mnoho květin dělá, co jen mohou, aby zaplašily svou vůni zápach močůvky. Sedám si do poslední lavice. Nízká místnost je pěkně vymalovaná, lavice nové, vzadu harmonium. Vpravo na zdi asi uprostřed místnosti, je na podstavci busta Farského, který se přísně dívá na kazatelnu. Přítomno je 15 žen, dva muži a jedno dítě. Je po deváté hodině a paní farářka nikde. Ženy vzrušeně hovoří:

„Někdo by jí to měl říct!“ – „Takhle to nejde.“ – „Já sem nebudu moct chodit, přicházím domů už takhle pozdě, člověk myslí, že už ve čtvrt na jedenáct bude doma a zatím...“ – „Někdo by jí to měl říct.“ – „Už jde!“ – „Ne, to není ona.“ – „No

³⁹ Náboženská obec ve skutečnosti sídlila v Tyršově (dnes Daliborově) ulici, v roce 1991 však dům s modlitebnou musela opustit.

Zaniklá modlitebna Církve československé (husitské) na Chodově. Foto J. David, asi 1967.

už je zase skoro deset minut po deváté.“ – „Ale už jde.“ – „Tak si pojdme sednout.“ Všichni už sedí a její malá dcerka přichází. Od své sousedky se dozvídám, že paní farářka je rozvedená a děti má tři. Holčička vstává z lavice a utíká do vedlejší místnosti k mamince, která se tam převléká do taláru: „Mami, tak už pojd!“ Maminka jde. Je to silná, zdravá, hezká mladá žena.

Čtení pro dnešní kázání je z Jeremiáše 29, 4–9 a Lukáš[ova evangelia] 19, 42–44. Farářka svým pěkným hlasem, který osvědčila už při zpěvu, pěkně, přístupně znovu osvětlila to, co bylo čteno z proroka Jeremiáše. Přiblížila zajetí Židů v Babyloně druhou světovou válkou. A rozebrala udivující radu proroka o zabydlení se v místě zajetí. Druhou částí kázání navázala kontakt s částí první – malou informací o Jednotě bratrské. Mluvila o současném synodu v Potštejně, mluvila o vyhnancích v době Komenského a hlavně mluvila o dnešních příslušnících

Jednoty bratrské, kteří kamkoliv ve světě přijdou, nezapadnou, ale zabydlí se a zúrodní celé okolí kolem sebe. Tato poznámka o cizí církvi byla velmi sympatická. Potom mluvila paní farářka o dnešku. O tom, jak nikde na světě není pokoj a klid. Jak, když se sejdou tři děti, po chvílce hraní se určitě poperou. A klidně řekla i to, že když jde s dětmi na filmy i Vinnetouovi, jak ji udivuje, že přes značnou dávku zabíječských scén – je mnoho přímo křesťanského v těchto filmech. Dobro v nich vždycky zvítězí a osoby v nich převážně zpočátku chtějí řešit konflikty smírnou cestou. Mluvila i o lidech v zaměstnání, jak je těžké nevybuchnout ve zlost a proto musíme stále myslet na Ježíše, aby při nás stál i ve chvílích, kdy ho v srdci beznadějně nemáme.

Farářka mluvila bez poznámek, své věty kloubila jasně a srozumitelně. Všimla jsem si před shromážděním, jak se jedna paní ujišťovala, jestli opravdu bude kázání a když se ujistila, že opravdu ano, jak byla spokojena. Vám, kteří tento zápis čtete, jistě připadá dost absurdní dostat se od zajetí Židů v Babyloně k Jednotě bratrské a přes ni k Vinnetouovi a od něj zase k Ježíši, avšak tato absurdita je spíš výsledkem mé neschopnosti, neschopnosti mé reprodukce. Paní farářka mluvila dobře a ani nás nenapadlo, že by snad souvislosti byly násilné. Ano, nic zvláštního zde nebylo řečeno, žádná udivující filozofie. Zato zde však mluvil člověk, který prošel kusem života, asi dost neúspěšného, žena, která má tři děti. Tři! Mluvila žena, která když mluví o 5. verši z 29. kapitoly Jeremiáše, čili o pěstování štěpnic, ví, co je to ovoce, protože je dává svým dětem a dívá se, jak jim chutná a jistě by se nezalekla pěstování ovoce se všemi důsledky. Posлуhač slyšel, že chodí se svými dětmi i do biografu, a mě toto zjištění potěšilo. Pokud vím, mnoho církvi a farářů filmy odsuzuje jako něco špatného. Přitom leckterý film má mnohem silnější kladný dopad na diváky než několik kázání a promluv nezúčastněného kněze, který mluvil zrovna jen proto, že je právě neděle. Ano, tato farářka dochází zřejmě na bohoslužby soustavně pozdě. Ale který farář, kazatel, kněz, muž ví, co to je obsloužit jedno dítě, dvě děti, tři děti? Opatřit oběd kdoví pro kolik osob? A přijet do Hostivaře z Žižkova pražskou tramvají. Kolik jen farářů, kazatelů, kněží bydlí v domě, kde kázá a slouží mše a začínají pozdě! Úplně slyším něčí námitku – nemá tedy takhle zaneprázdněná žena dělat farářku. Dělá pak všechno špatně. Ach, co je nám obyčejným lidem dole pod kazatelnami platné, že na kazatelně bouří člověk otitulovaný dr., filosof, člověk vážený, člověk nám ale nesmírně vzdálený, neboť mluví o tom, abychom zůstávali v křesťanské lásce, ale ve své cudnosti už asi zapomněl, jestli vůbec věděl, že mezi mužem a ženou je obrovský rozdíl tady na zemi. A nikdy nám neřekl, protože to nepochopil uzavřen ve svém

bohulibém životě, o tom, že muži ve své křesťanské lásce by měli aspoň částečně ženám, svým ženám, pomoci s prací, která se prostě musí udělat. Jak by však o tomhle mohl dr. filosof mluvit, když sám doma – nu – co dělá doma? Jen žena za kazatelnu a snad i někteří z živoucích kněží, umí vycítit, kdo je poslouchá a umí smísit bolest svou s jejich bolestí, protože je to taková, kterou všichni už prožili, a stejně tak i radost. Většinou jen ten, kdo prožil, kdo žil, kdo padal a vstával, kdo chyboval, kdo prosil o slitování, kdo miloval a kdo přes to všechno pokorně věří v Ježíše Krista Ukřižovaného, jen ten může dobře mluvit k lidem.

42. Sbor v Karlíně, Vítkova 13

8. 1. 67 přítomno asi 40 lidí – kázal farář dr. Vlad[imír] Kubáč

Poezie vánoc

Mnoho poezie vánoc

Příliš mnoho poezie vánoc

Takže jsme dokonale zapomněli,

že promodralé lidské dítě

se položilo do rukou světa

studeného jako kamenná vlhká podlaha chlěva.

Toto pěkné říkání bylo vyvěšeno ve vitrince. Přesto, že už nejsou svátky, lidem se prý nechce vstávat a tak se dovídáme, že bohoslužby začnou i tuto neděli až v 9 hodin. Obešli jsme ještě párkrát tu rozpadající se budovu, kde z fasády zbyl jen kalich na průčelí a schody, jdoucí odněkud nikam a čekali jsme – vymrzlí – na začátek. Uvnitř jsou čisté lavice, bílý mírně klenutý strop, ozdobený vánoční stromek a v čele vysoká, nevkusná freska, jako od lidového malíře ilustrace k Jiráskovu *Proti všem* – odpočívající Žižka před Prahou. Kněz středního věku, soustředěné, trochu zatužené tváře, ale jemného hlasu se při zpěvu nemůže shodnout s varhanami, nejspíš proto, že moc pospíchá. Nemůže se dočkat vroucí modlitby, kterou pronáší s Izaiášem, když čte z 54. kapitoly verše 1 až 8. Text je pak z Matouše 16, 13–19. Kázání je k výročí 47 let založení církve. Děkuje za chvíle požehnání a věří, že i z dob zdánlivého úpadku povolá Pán církev k slávě. Modlí se za všechny členy Boží církve ve všech společenstvích. U textu z Matouše (Ty jsi Petr, to je skála) dodává, že církev není jen z mimořádných lidí, ale i z lidí chybujících, slabých, proto nemusíme zoufat. Pán sám v nich tvoří své dílo.

43. Sbor v Kobylisích, Zdibská 723⁴⁰

2. 4. 67 přítomno asi 35 lidí – kázal farář Jan Švábenický

Tyto pražské končiny jsme si nechávali až nakonec, ale jedna zvláštní okolnost nás přiměla, abychom sem právě dnes zašli.

Jedině katolická církev má tak brzké začátky, jinak osmá hodina ranní je po sobotě trávena ještě v posteli. Ale zde jsme věřící našli již shromážděné v malé, krátké a nízké místnosti v suterénu normálního činžovního domu. Židle spojené v řady, uprostřed rozdělené pěšinkou, vpravo harmonium, u něj starší žena, hrála dobře. Přítomen nebyl ani jeden mladý člověk (kromě pana faráře, ovšem), jenž i za kazatelnu byl těsně u prvních židlí. Při kázání postoupil ještě blíž, stál vlastně v první lavici a to bylo sympatické. Je to mladý člověk, ročník 41, snad nejmladší farář v republice, blond vlasy, modré oči, otevřený obličej, zvláštní úsměv. Na který text kázal už nevím a z kázání si také mnoho nepamatuji, příliš jsem byla napjatá na rozhovor s ním. Kázání začal konstatováním hladu, který je hrozbou světa, říkal, že různé církve dělají mnoho proti němu – citoval právě vyšlou encykliku Pokrok národů – ale to všechno je málo. Hovořil o paradoxu cesty, již se lidstvo ubírá. Dříve se lidé snažili toho, aby neměli hlad. Ti, jež toho dosáhli, usilovali o dostatek. Ale to jim bylo málo, snažili se o nadbytek. I to se v části světa povedlo. A ta část sobecky myslící jen na sebe, usiluje dál o blahobyť. Pořád se o něco usiluje, pořád se o něco bojuje. Ale vyvíjí se jen část lidstva. Druhá část zůstává v hladu a bídě. My křesťané se tohoto usilování do jisté míry taky zúčastňujeme. Shromažďujeme kde co. Toužíme mít všeho zásoby. Leccos můžeme nashromáždit, ale to všechno jsou věci pomíjivé. Právě hodnoty nelze mít do zásoby. Lásku je nutno opatřovat, strážet a živit. A o Boží milost je nutno neustále prosit, Boží lásku si stále zasluhovat ze všech svých sil. Tak jako manu nemohli Židé schovávat, tak si nelze jednou provždy zasloužit Boží lásku.

A teď tedy proč jsme šli osobně poděkovat tomuto faráři, Janu Švábenickému. Mám přítelkyni, která žije ve Vrchlabí. Je tam učitelkou hudby, je tam provdána, je jí 30 let atd., atd. Ovšem dostala se do velmi těžkých a pro ni nezvládnutelných životních potíží, při nichž začala uvažovat o sebevraždě jako o možném východisku. Když jsem zjistila, že moje časté dopisy, ač jsem se sebevíc snažila, ji od těchto myšlenek neodvádějí, napadlo mne, že by jí mohli pomoci někteří kazatelé a faráři. Že by jí mohli napsat, buď jí poradit v konkrétních

⁴⁰ Od roku 2018 se náboženská obec schází v prostorách dáblické obce na Ďáblické ulici 80/75.

věcech, nebo projevit účast, potěšit, odvrátit od zlých myšlenek, poukázat na jiný způsob života. Napsala jsem proto zhruba o tom, co moji přítelkyni trápí, jak žije, že je katolička atd. 12ti, slovy – dvanácti – farářům nejrůznějších denominací, vybrala jsem je tak, že většinou se mi velmi líbila jejich kázání, jejich projev. Že působili dojem osobnosti, že na svém místě stojí opravdově, že ze všech svých sil slouží Ježíši Kristu, kterého vyznávají, že jsou prostí, že jsou to lidé, na které je spolehnouti. Nu, není. V kritické době, rychle, bez rozvažování, napsal z nich jen jeden. Moje přítelkyně nosí ten dopis stále sebou, četla jsem jej, je to pěkný, lidský dopis, dopis, ze kterého je jasně cítit velké vcítění a hluboké soucítění. Napsal jej Jan Švábenický z čl. sboru v Kobylisích.

Zde je výčet kazatelů a farářů, kterým byla prosba o dopis zaslána:

Stanislav Švec, kazatel Bratrské jednoty baptistů, Vinohrady
 Jaroslav Kubový, kazatel Jednoty českokobratrské, Žižkov
 Náboženská společnost unitářů, Staré Město
 Bohuslav Betka, kazatel Církve českokobratrské evang[elické], Smíchov
 Lubomír Moravec, kazatel téže církve, Vinohrady
 Rudolf Petr, kazatel Bratrské jednoty baptistů, Podolí
 Jiří Svoboda, duchovní Církve československé, Michle
 Jiřina Kubíková, farářka téže církve, Vyšehrad
 Svatomíra Mendelová, farářka téže církve, Libeň
 Josef Hermach, administrátor farního úř[adu] kat[olické] církve v Podolí
 Vladislav Žák, kazatel církve metodistické evangelické, Jihlava
 Jan Švábenický, farář Církve československé, Kobylisy

Tento výčet je podán v časové posloupnosti. Jan Švábenický napsal velmi rychle, napsal i mě, že svůj dopis odeslal. Divil se v dopise, že volba padla zrovna na něj. Ano, jeho jako posledního jsme jediného volili losem. Dostala jsem dále striktní lístek od farářky Jiř[iny] Kubíkové, že dotyčná nešťastná žena se má obrátit na linku důvěry a potom dopis od St[anislava] Švece, v němž vysvětluje, proč nemohl mé přítelkyni napsat. O něco později napsal však do Vrchlaví mé přítelkyni Dr. [Dušan] Kafka z nábož[enské] spol[ečnosti] unitářů také velmi pěkný dopis.

Proč jsem psala dvanácti farářům? Nejsm dnes už tak naivní, abych si myslela, že každý z nich napíše. Přesto však zůstávám naivní v představách, v nichž je mi samozřejmostí, že by bývali všichni mohli napsat. Já je neznám a tak se mohu jen domnívat, proč tak neučinili. *Jestliže se báli* – jak mohou sami

sobě říkat, že chodí s Ježíšem? A nechodí-li s ním sami, proč tedy chtějí, aby druzí chodili? A čeho se báli? Že to je provokace či nějaký chyták? Od koho? Od státu, od nevěřících, nebo mysleli, že to je nějaký chuligánský kousek? *Jestliže zchladněli, když zjistili, že ta, které by měli psát, je katolička*, jak pak to tedy je s tím ekumenismem, hlásaným ze všech stran a proklamovaným v Kostnických Jiskrách? Jak může věřící zanevřít na víru, jiným způsobem projevovanou, to je nepochopitelné. Ale věřící, prosím, dejme tomu. Ale jak může kazatel? *Jestliže měli málo času* – je pravda, že nemám představu, čím se celý den kazatel zabývá, i když tuším že o své děti se stará tak minimálně jako každý jiný muž, ale moje představa o kazateli je ta, že by měl, pokud může, bez meškání konkrétně pomoci, kde se jen naskytne příležitost. To tolik ti kazatelé a faráři úradují, že jsou více úředníky, než kazateli (a to ještě jen od 9 do 12)? Zbývá snad už jen napsat, o kolik poklesli v mých očích. Mluví jen a mluví. Jedno, dvě, tři kázání týdně, které přednesou více méně bez osobního zaujetí. Co si odnášíme my, kteří posloucháme, co si zapamatujeme? My, ten plebs v lavicích, nepotřebujeme ani tak vědomosti z Bible, ale potřebujeme cítit, víc cítit osobní zaujetí faráře, jeho víru. A je-li i tento projev opravdový a farář na prosebnou žádost o dopis příteli nereaguje, nerozumím tomu. Vůbec.

S J. Švábenickým jsme mluvili jen chvílička. Byli jsme pro něj cizí a spěchal do města. Řekl, že farář by měl vždycky pomoci, když je možnost. Asi ještě nepoztrácel ideály, které snad má a své poslání bere opravdu vážně.

44. Sbor v Košířích, Plzeňská 194⁴¹

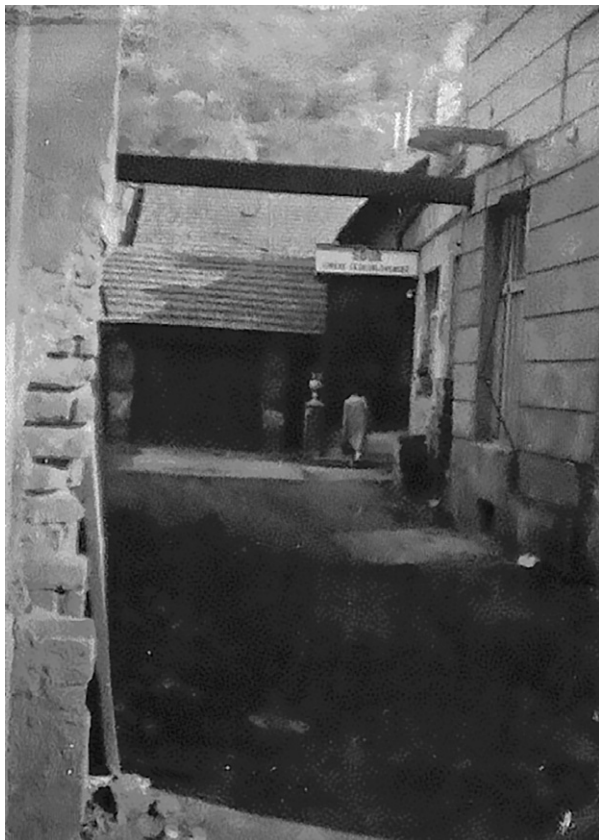
16. 4. 67 přítomno asi 60 lidí, kázala farářka Dagmar Wienerová

Udivilo mne, jak pěkná místnost se skrývá v těchto starých domech. Široká, prostranná, sedadly, resp. židlemi určená asi tak pro 80 lidí. Dnes ještě zůstalo dost míst volných, ale v tak nepřístupných koutech, že by to znamenalo požádat mnoho lidí o dovolení, seděla jsem tedy v druhé řadě. První zůstala prázdná. Celé popředí bylo řešeno dřevem a umělou hmotou, velmi vkusně. Vlevo Farský, vpravo kazatelna. Uprostřed za stolem těžký, silný dřevěný kříž, za ním na stěnu vržené světlo. Varhany jsou umístěny vzadu na kůru, odtamtud také zpíval sbor, ostatně nepříliš sezpívány.

Bohoslužby u této církve začínají zpěvem a tak návštěvník nejprve kněze slyší zpívat. Nemám dojem, že by zdejší farářku, ani ne čtyřicátnici světlých

⁴¹ Náboženská obec fakticky zanikla v roce 2002 kvůli ztrátě bohoslužebné místnosti.

Provizorní sbor Církve
československé (husitské)
v nádvorní stavbě
v Košířích na Plzeňské ulici.
Foto J. David, asi 1967.

vlasů, zpěv nějak zvlášť uspokojoval. Výšky zpívala těžce a jen letmo. Po první modlitbě (pronesené se zavřenýma očima a jedním dechem) jsem závrtně cítila, že Pán Ježíš je opravdu uprostřed nás. Nedá se to popsat. Chci jen říct, že tato žena neudělala jediný pohyb, neřekla jediné slovo bez hluboké opravdovosti. Šel mi až mráz po zádech nad možností takové víry, takové vroucnosti. Když jsem potom vyšla ven, nechtělo se mi věřit, že jsem něco takového cítila, a přikládala jsem velký dojem, který na mne farářka udělala tomu, že jsem seděla v její bezprostřední blízkosti. Ale to si jenom namlouvám.

Text, na který kázala, je zapsán u Jana 21, 1–14. Zde je můj hrubý výpis myšlenek z kázání. Bylo proneseno spatra, plynně, ale ne akademicky, vroucně a naléhavě. Paní farářka je jistě i filosoficky vzdělaná. Nemám ponětí, jak dlouho kázání trvalo, zůstala jen ona se svými slovy:

Současný stav bývalého košířského sboru – po opuštění prostor ČČSH byly pronajaty jako vietnamská tržnice. Foto Z. R. Nešpor, 2021.

V našem životě je mnoho věcí, mnoho událostí, které normální lidé nazývají náhodou. Nač přemýšlet o tom, co se děje, co se prostě stane s naším očekáváním a bez našeho přispění. Náhoda – a je to odbyté. Snažme se zamyslet nad takovými událostmi, jako je ta, že vůbec žijeme, že se narodí dítě, cožpak je tak samozřejmé, že se narodí zdravé dítě? Což je samozřejmé, že strom napřed rozkvetne a potom má ovoce? To jenom my jsme tak zobyčejněli, že takové věci už nevidíme, nebo je považujeme za samozřejmou obyčejnost. Ale v našem všedním životě je mnoho příhod a dějů a i docela malých věcí, které jsou stejně neuvěřitelné, jako je neuvěřitelný rozkvetlý strom. Sejdou se dva cizí lidé, začne mezi nimi láska, která je neuvěřitelná stejně tak, jako jistoty, kterou oni dva vytvoří. Jen zkuste s někým mluvit o neuvěřitelných věcech! Co řekne? Blbost.

Řekne blbost, protože je to lehčí a je to krátké. Jak dnes člověk vypadá, o čem lidé mluví na ulici, v obchodě, v tramvaji. Zeptáte se, jak se máš, jak se máte? Co uslyšíte? Nářky, pláče, nářky, stížnosti. Mluví dva lidé a neodpovídají si, mluví každý sám. Každý sám si stěžuje, aniž by ho druhý vyslechl a každému z nich je to jedno. Stalo se neuvěřitelné: okruh myšlení lidí se zredukoval tak, že skutečnou starost mají jen o obživu, holou existenci a zábavu a to v těch nejhrubších a nejjednodušejších podobách. Starost o tyto primární věci ústí a krystalisuje ve věčný strach: Co zítra? Obstojím zase? Nebude z této horečky něco horšího? Vyhraji? Udělám tyto zkoušky? Co za to dostanu? Co jestli umře? Co bude se mnou, jestli mi umře? – Všimněme si učedníků v našem příběhu. Lovili celou noc a nevylovili jedinou rybičku. To bylo přinejmenším neuvěřitelné. Znali přece dobře svoje řemeslo. Co o tom faktu může říct moderní člověk? Jak vyložit to, že za celou noc nic nechytily. Tehdy neznali pojem neuróza, ale my si můžeme myslet, že značně znervózněli, když ani k ránu nic nevylovili. Neuvěřitelné. Bylo to neuvěřitelné jako zjevení Pána Ježíše, jako zázrak, který učinil. Neuvěřitelné. – Víte, hodně záleží, jak se na to člověk dívá. Když řeknu, že někdo jel autem, naboural a vyvázl bez zranění, jeden řekne – náhoda, druhý – štěstí. Ale což je toto vysvětlením? Což je vysvětlitelné, že někdo umí napsat báseň a jiný píseň a ještě jiný namalovat obraz? To všechno je přece neuvěřitelné, jako láska dvou lidí, jako její trvání, jako květy, jako ovoce, jako cokoliv, nač se jen podíváme. Vždyť samotné stvoření a trvání světa stojí na neuvěřitelné lásce a oběti a na velkém společenství lidí.

Já vím, že vy, kdo tyto řádky čtete, že pro vás je to jen pár nějakých myšlenek. Ale v to nedělní dopoledne to nebyla jen tak obyčejná řeč. Já se přiznávám, že o tomto kázání se mi ještě v noci zdálo – a to se mi ještě nestalo. A pevně věřím, že kdyby tu se mnou byli všichni z naší projekce, že by se něco stalo. I kdyby to bylo jen tak malé pomyslení, že něco na tom musí být! A taky jsem viděla, že tu byli starší lidé, mladý ani jeden, z toho usuzuji, že to zde nemá paní farářka lehké. A taky jsem si pomyslela, že žena, když je dobrá kazatelka, je lepší než ten nejlepší muž, protože ona je více spjata se životem, se zemí, s obyčejnými povinnostmi a může tohle, tento život víc promyslet a víc spojit, pevněji spojit se záležitostmi nezemskými. To muž – kazatel nemůže, protože praktický život nezná. A tak mám stále zatím ještě před očima její pevné ruce, její naprostou odevzdanost do Boží vůle, její vroucnost, prostě hlavně to, o čem vůbec nemluvila – její vzor opravdovosti. Vidím také čím dál jasněji, že vůbec nelze říci, ta a ta církev je dobrá nebo správná, vidím, že záleží jen na osobním přístupu a vztahu k Bohu kazatele církve, které, to už je lhotejně.

45. Sbor v Krči, Antala Staška 42⁴²

28. 5. 67 přítomno asi 40 lidí, jméno kazatele neznáme

Sbor je přestěhován z čísla 54 do čísla 42 v téže ulici. Je velmi pěkně umístěn ve vile s malou zahrádkou kolem, a je odtud vidět na děti, hrající si v sousední zahradě. Sedm minut zbývá do 8.30, ale nikdo už nepřichází, jen jedna pomalá babička vchází ze sluncem osvětlené ulice do tmavé místnosti sboru. Je to místnost velmi široká a krátká, tak široká, že je rozdělena lavicemi na tři části a tak krátká, že kazatelna se stává zbytečnou, protože kněz, stoje za ní, je na dosah první lavice. Je to starší člověk s brýlemi, pleš a zvláštěně utvářenými ústy. Celé bohoslužby jsou závislé na jeho četbě. Čte všechno – obřadní věty, svůj zpěv i své krátké kázání. Vzadu v místnosti je pěkné harmonium, u něho žena. A toto je konečně první sbor československé církve, kde není umístěn Farský ani nikdo jiný a to už je co říct. 40 lidí to ano, ale z toho jeden mladík, ostatní většinou a převážně starší a staré a velmi staré ženy, mnoho, mnoho těchto ne už žen, ale věchýtků. Čtení bylo z Matouše 11, 29–30, Jakub 3, 6–10, Mat[oušovo evangelium] 5, 29, Mat[oušovo evangelium] 7, 1–5. Nejsilnější výrazový prostředek kněze či faráře byl úsměv. Usmíval se, když mluvil o vylupování očí, usmíval se, jakmile se podíval do lavic, úsměvem se snažil udržet kontakt. Začal obrazy, a to obrazně i doslovně. Rubens namaloval obraz s dvěma hrbáči, z nichž ten, který má hrb větší se směje tomu, jenž má hrb menší. Potom je ještě jeden obraz se slepci, které vede poloslepý. Slepci se mu smějí. No a teď začal kněz rozvíjet obrazy o břevnech v očích posluchačů, pro které nevidí sami na sebe, ale soudí druhé. Tuto vadu, tento sklon zlého jazyka máme všichni. Nejprve musíme vymýtit břevna ze sebe, ze svých očí, a potom můžeme, ale láskyplně, posuzovat své bližní. To jsou zhruba myšlenky. Kázání jistě pěkné, normálně pěkné. Všimněme si ale, kdo sedí v lavicích. Stařenky. Lidé, kteří každým dnem mohou odejít. Stařenky, o nichž si dovolím říct, že už dávno je tomu, co ztratily pojem o lidské zlobě. A ani sami už se – vyrovnány – neumějí zlobit, vždyť už fyzicky by je něco takového porazilo. Připadá mi nemožné, absurdní, takto mluvit k těmto babičkám. Vždyť snad si může dospělý člověk představit život těchto staroušek. Vždyť žijí samy! Sami, bez bezprostředních bližních. Nežijí už intenzivně a nemůžeme po nich chtít nějakou změnu; žijí spíše jako květiny, prostě jsou! Jsou tu kvůli nám, kvůli mladým lidem, kvůli dospělým lidem. My

⁴² Náboženská obec ztratila svoji modlitebnu na přelomu osmdesátých a devadesátých let kvůli nové výstavbě. Náhradou získala původně římskokatolickou kapli sv. Anny v Dolnokrčské ulici, k níž si přistavěla polozapuštěné další sborové prostory.

si musíme urovnat a ujasnit svůj vztah k nim, ne oni k nám! Nemohu pochopit, jak může farář předstoupit před tyto staré lidi s normálním kázáním. Nemohu pochopit, že kněží občas neodejdou ze svého vyvýšeného, učeného místa, nechápu, že si nesednou do první lavice nebo vůbec mezi lidi, že nevezmou do svých rukou vysušené upracované ruce nejbližší stařenky a že jim docela neoficiálně neřeknou – já vás mám rád, ale Bůh vás miluje víc a nebojte se smrti ani trochu a nemyslete stále na své nemoce, vždyť utrpení vás táhne k Bohu výš, žádné utrpení nebylo tak velké, jako bolest Ježíše, ale každý, kdo vytrvá, je mu blíž, On chce, abyste mu byli blízko, proto vás navštěvuje. Staří lidé potřebují víc lásky. Kdy jim ji který kněz projeví, osobně projeví? Vždyť jak kázal Kristus? A určil snad Ježíš ten nemožný, dlouhý, vyčerpávající pořad obřadu třeba československé církve, nebo katolické, nebo pravoslavné? Pořad vhodný snad pro ukáznění dvacetileté mládeže. Cožpak je důstojné Boha přinášet mu stále totéž, stejné řeči mu říkat? Snad se tady mohou odvolat na Vzkříšení L. N. Tolstého. Já vím, že toto mé malé pobouření je zbytečné a zároveň malicherné, ale chci, aby si někdo (ten kdo to čte) uvědomil, že je podezřelý, odejde-li z pobožnosti normální obyčejný člověk do hloubi duše rozhořčen nad chladností bohoslužeb a nad předepsaným vztahem faráře k těm, k nimž mluví.

46. Sbor v Libni, U pošty 6⁴³

9. 4. 67 přítomno asi 35 lidí – kázala farářka Svatomíra Mendelová

Tak svět světlo vaše před vámi... na tato slova, jež se dnes četla z evangelia, jsme vešli, čili pozdě (dnes nezaviněně – nejely tramvaje), ale ještě z chodby jsme slyšeli velmi pěkný zpěv zdejší farářky. Kázání bylo velice pěkné: Ježíš všechno svým životem, svou existencí prosvětluje. Jeho narození znamená světlo, dokonce i Jeho smrt znamená světlo. Nelze se stále jen spoléhat na milost Boží. Ale bylo řečeno také – vy jste světlo světa! Dříve když neexistovala elektřina se stavěly svíce na kbelec [!] a jen jedna svíce osvětlovala místnost. Jakákoliv izolace a ústraní křesťanů není správné. Dokonce ani izolace pomalého, tichého, nenápadného, ale i třeba o nic méně obtížného vnitřního sebezlepšování, není správná. Svítit se má, ne tvořit sekty různých nuancí, rozdílů a tradic. Ano, křesťanství je výsadou určitých lidí, ale nemělo by se z této výsady přecházet

⁴³ Náboženská obec se scházela v modlitebně Českobratrské církve evangelické. Později získala vlastní prostory v suterénu činžovního domu na náměstí Dr. Hollého 2, avšak po roce 2000 je opustila a dnes se schází v prostorách karlínské obce ve Vítkově ulici.

do povýšení a povyšování. Křesťané zde nemají nějaká privilegia od ostatních lidí, spíše mají výsadu větší námahy. Chceme prokázat, že křesťanství je nutné také pro inteligenty. Všechny naše rozhovory s ateisty a marxisty jsou však jen a jen slova.⁴⁴ Podstatou a silou křesťanství jsou skutky. –

To jsou zhruba myšlenky, farářka mluvila naléhavě, doufáme, že bylo kázání i účinné. Člověk si uvědomil, jak všechno ostatní, třeba forma bohoslužeb, modlitby, jsou lhostejné. Ale to nejtěžší – skutky – je jediné nutné. Skutky spolu s vnitřní změnou. To co je tak obtížné. A vždyť jak ze srdce mluvila farářka a mé přítelkyni nenapsala. Proč?

Zpěv při bohoslužbách byl neobyčejný. Paní farářka má vynikající hlas, spíše operní projev než bohoslužebný úkon, který se poslouchá s požitkem.

47. Sbor na Malé Straně, v kostele sv. Jana na Prádle, Říční ul.

4. 12. 66 přítomno asi 80 lidí – kázal farář Bohuslav Lohnický

Starobylý kostelík je pěkný ne jen zvenku, ale také uvnitř. Nové lavice (v nichž se špatně stojí), nové osvětlení, renovované fresky, kolumbárium ve velkém výklenku a nad ním varhany s malým kůrem. Starý varhaník zrovna shlížel dolů, když jsme vešli a v kolumbáriu mísili popel zemřelého majora s popelem jeho matky, jak jsme se pak dověděli. Toto malé zastavení nad mrtvým ukazovalo typické prostředí čl. církve. Ihned po skončení obřadu začaly bohoslužby. Starý, šedivý kněz otevřené tváře, silnější a menší postavy. Ke čtení potřeboval brýle. Četl adventní text, na přesné určení si nemohu vzpomenout. Kázání bylo krátké, beze všech dramatických či řečnických vrcholů. Prosté, naléhavé, upřímné: Krista máme v sobě tak maličko. To by náš život vypadal úplně jinak. Naše starosti by byly méně těžké, naše trápení by byla minimální. Tento advent je naším adventem. My čekáme na Krista. Teprve čekáme. Ochota přijetí je úměrná jakosti našeho života. Což není psáno: Uval na Hospodina cestu svou a on zajistí všechno správi? My se připravujeme na úplné přijetí Pána.

To jsou tak hlavní myšlenky. Naštěstí je vždycky jasně k poznání, kdo své náboženství žije a kdo je jenom mluví. Tento kazatel patří k těm prvním. Loučil se potom s námi velmi srdečně, přál nám šťastný život a hlavně docela chápal, že jsme úplně odjinud a z jiných církví a měl prostě radost, že jsme přišli. Dal nám dva obrázky tohoto kostela.

⁴⁴ Narážka na dobově (nejen v Československu) populární dialogy intelektuálů různého přesvědčení; viz Mojzes 1981: 110–128, 263–325; Landa, Mervart a kol. 2017.

48. Sbor v Michli, Leninova⁴⁵ 82

5. 3. 67 přítomno asi 40 lidí, kázal pravděpodobně duchovní Jiří Svoboda

Vstoupili jsme váhavě, poněvadž už zdálky jsme viděli, jak je ta nízká a krátká místnost plně obsazena. Místo k stání nebylo veškeré žádné, proto jsme si sedli těsně k varhanům na snad poslední dvě židle a byli jsme tak velmi na ráně. V popředí místnosti za kazatelnou kříž a na něm Kristus, vše v sádře jako plastika, po straně hlava Farského. Na přední straně nápis: Nebojte se, já jsem. Nápis jistě vhodný, doufám, že ho nikdo nevztahuje k Farskému. – Vahany jsou umístěny na pravé straně a jsou příliš velké do místnosti; hrál starší pán a nepříliš valně, i duchovního pletl svou hrou. Věřící byly většinou ženy, jen asi pět mužů.

Za kazatelnou vešel mladý člověk, překvapivě hezký s moderně upravenými vlasy, kotlety mírně prošedivělé. Četl z Malachiáše a základ kázání tvořily texty Marek 7, 9–13 a Koloss [= epištola Koloským] 3, 18–21. Kázání celé se týkalo lidských vztahů.

Teď v této době před Velikonocemi, bychom si měli dát do pořádku své vztahy k lidem. K lidem, s nimiž žijeme nejtěsněji, ke své rodině. A to je daleko obtížnější, než být vlídný k cizím lidem. Přirozenost člověka je taková, že je snazší být dobrý k někomu cizímu, koho vidíme jen jednou nebo zřídka a do něhož spíše vkládáme své představy a před nímž také máme šanci pěkně vypadat, kterého tedy neznáme a v němž milujeme sebe sama. Ale je velmi těžké být vlídný ke své rodině, kterou známe dokonale i s jejími chybami. Často slyšíme: Já mám rád lidi. Ale co to jsou lidi? Musíme mít rádi člověka, ne nějaké abstraktní lidi, které si nejprve vysníme, ale svého bližního. Říká se, že si dnešní mladí lidé neváží rodičů a vůbec starých lidí, ale dávají jim ti starší k úctě důvod? Mladí nevědí, že si staří lidé zaslouhují úcty a lásky už jen proto, že je těžké být stár. Musíme však vidět, že lidské vztahy jsou teprve druhotné, nejdůležitější je vztah k Bohu. Máme-li poměr k Němu vyřešen, je všechno ostatní jasné, snadné. Proto kdykoliv se nám zdá, že se náš vztah k blízkým změnil k horšímu, pospěšme přezkoumat náš osobní vztah k Bohu!

To jsou tak hlavní myšlenky kázání. Kazatel mluvil velmi civilně, obyčejně, ale jeho věty byly víc než rozvité a nikdy se nezapletl. Na první pohled chytrý,

⁴⁵ Dnes ulice U Plynárny. Náboženská obec zde sídlila jen do demolice domu na konci šedesátých let, pak se scházela v pronajatých prostorách na Michelské (dnes Nuselské) 94 a od roku 1990 sídlí ve vlastním sboru v ulici U Michelského mlýna 27.

imponující mladý muž. Protože neměl snubní prsten, domníváme se, že to je Jiří Svoboda, uvedený v ročence Blahoslav jako duchovní tohoto sboru spolu s farářem Fr. Nepovímem, jenž má však manželku ve smíchovském sboru. Na shromáždění nebyl ani jeden mladý člověk, jen dvě děti. Je záhadné, že tento sbor je tak malý i přes výborného kazatele. Také jeho modlitby byly pěkné. Jedna myšlenka: i když my sami a svévolně se odkláníme od Tvé tváře, Ty při nás zůstávej. Silným stiskem ruky se s námi rozloučil a byl jedním z mála, kdo se neptal, kdo jsme a odkud jsme.

49. Sbor na Novém Městě, Resslerova 6

3. 4. 66 přítomno asi 60 lidí – kázala farářka Blanka Švehlová

O Květné neděli jsem se zúčastnil bohoslužeb v tomto sboru. Popadala mne z počátku hrůza z tohoto prastarého románského stavení,⁴⁶ se schůdky, bran-kami a ochozy. Provázen sykotem svíček zdejšího kolumbária, které ovládá hlavní loď, našel jsem konečně vchod do sakristie, kde se konaly bohoslužby. Prostorná, úzce klenutá, útulná místnost s radiem a knihovnou, kam se pohodlně vešlo asi 60 lidí. Kazatelka středních let a trochu víc než střední postavy, četla z ev[angelia] Matoušova text o Jidášovi a přibližovala tuto událost v souvislosti s blízkou Večeří Páně, k níž přistoupí o Velikonocích věřící. Máme se ptát s apoštoly: Či snad já, pane, Tě zradím? Kázání více méně rekapitulovalo a vysvětlovalo text a posluchače, kteří v příjemně vytopeném sále klímali, příliš nezaujalo. Víc se nechali vytrhnout příchodem i odchodem opozdílců, na příklad mým, a to nebylo příliš příjemné.

50. Sbor v Nuslích, Táborská 65

28. 8. 66 přítomno asi 80 lidí – kázala duchovní, asi Věra Spisarová

Tentokrát jsme zde byli my včas, ale bohoslužba začínala pozdě. Úvod byl pro mne hezký, nebo zpívali zrovna naši, metodistickou píseň: Důvěřuj se v Pána. Velká čtyřhranná místnost, po levé straně okna s barevnými skly, vpředu prostý kříž, ale poblíž zase nezbytné hlavy Farského a snad Husa. Vzadu kůr, varhany a u nich velmi zručný varhaník. Mnohalisté ústřední topení po obou stranách,

⁴⁶ Kostel sv. Václava je ve skutečnosti gotický, románský dojem snad vytváří masa kamenného zdiva – jeho podstatná část je ovšem novodobá, terasa kolem kostela byla vybudována teprve ve dvacátém století kvůli snížení nivelety okolních ulic.

sedadla sklápěcí, na stropě větrání. Po pravé straně jakési tajemné dveře, zastřené závěsem a pak vlys s výjevem z N[ového] Z[ákona]. Nápis na stěně jeden z nejhodnějších, jaké jsme viděli, viz Izaiáš 55, 6. Lavice dost obsazeny, dokonce i mladými.

Všechna čtení měla duchovní připravena z Nového Zákona: Jan 15, 1 a Filipenským [= epištola Filipským]. Kázání četla. To by snad nevadilo tolik, jako to, že každou hlavní myšlenku podepřela vždy několika vedlejšími větami, znovu zdůrazňujíc hlavní myšlenku, čímž ji rozmělnila do ztracena. Kázání nebylo špatné jen díky starým známým křesťanským pravdám, které se dají poslouchat do ztracena. Po kázání uprostřed bohoslužeb bylo pietně vzpomenuo všech zemřelých. Minuta ticha trvala dlouho, lidé plačíc vzpomínali. I varhaník se snažil seč byl, aby zvýšil dojem. Vypadalo to, jako by právě toto bylo středem bohoslužeb. Po skončení všeho lidé vycházeli ven, kazatelka stála u dveří, ale ruku nepodávala. Peníze se házely do kasičky při vycházení. U dveří po obou stranách je umístěné kolumbárium. Lidé urny se jmény svých rodů křižovali a modlili se u nich.

51. Sbor v Podolí, Podolská 31⁴⁷

30. 4. 67 přítomno asi 30 lidí – kázala duchovní Eva Javorská

Kázání na Žalm 33, 10–11, I. ep[ištola] Jana, 2. kap. a Jan [= Janovo evangelium] 1, 29. Naše zamyšlení se bude týkat hříchu. Máme sklon cítit se spíš oním samolibým farizejem, ale hřích, to není jen veřejný špatný čin, vražda a podobně. Hříšní jsme všichni. Člověk je jaksí neustále v opozici proti Bohu, dost necítí Jeho svrchovanost. Myslet si, že nejsme hříšní, to bychom nepotřebovali obět Ježíšovu a vlastně bychom nebyli křesťany. My nejsme tak odlišní od ostatních lidí, máme slabosti, ale nejsme pro ně odsouzeni, ač Bůh ustanovil za hřích smrt. Neboť máme přimluve u Boha. A proto i když jako církev jsme víc lidská instituce a vypadáme často bedně, jako jednotlivci jsme na tom jinak než ostatní. Ne tím, že bychom byli bez hříchu, ale tím, že o nich víme. Víme, že Bůh si přál naše vykoupení a jeho Syn dobrovolně přijal na sebe utrpení, jímž nás osvobodil.

Kazatelka je velmi mladá, kázání má v malém notýsku a místy jej čte. Úzkostlivě se drží projevu naučeného ve škole a během kázání si k posluchačům nedovolí v nejmenším jiný vztah než úřední. V 10 hodin potom má bohoslužby

⁴⁷ Náboženská obec o svůj sborový dům přišla v roce 1977, scházela se pak v Podolské ulici 110 a po ztrátě této modlitebny v devadesátých letech fakticky zanikla.

v Braníku, kde jsme ji již slyšeli. Po ohlášení služeb Božích na příští neděli vznikl dotaz, jestli dopolední hodina zůstane bez změny, když je to neděle pracovní. Ale mezi přítomnými není jistě již žádný pracující, sami pensisté, tak proč by ne?

52. Sbor na Smíchově, Na Václavce 1

7. 11. 65 přítomno asi 80 lidí – kázal farář František Kalný

Navštívili jsme tento kostel jako jeden z prvních této církve ne proto, že zde byla československá církev ustavena (tedy alespoň na Smíchově, ne přímo zde), ale proto, že stojí vedle evangelického sboru faráře Betky. A protože naše zápisy [z]počátku, to bylo jen pár poznámek pro oživení paměti, je i tento tak ubohý.

Velká místnost, lavice třemi řadami dost řídké obsazené. Z celkového počtu asi pět mladých lidí. Velká galerie s varhanami. Za kazatelnu bílý, hranatý, zevnitř osvětlený kříž, na kazatelně jako vždy jediná rozžatá svíčka. Po stranách sálu zářivky, které když bylo ticho, zvučně vrčely. Zpěv věřících však byl chabý a sotva je přehlušil a jakmile kněz přestal zpívat, zanikl. Byl to starší člověk zvučného hlasu, pěkně zpíval a zřetelně vyslovoval, což je zde nutností, neboť akustika sálu není moc dobrá. Text ke kázání četl z Žalmů, epištoly k Filipenským [= Filipským] a z Matouše – o světle. Člověk že má být světlem, že má chodit ve světle atd. Kázání, které netrvalo ani čtvrt hodiny, nebylo výrazem valného zájmu a osobní přesvědčenosti.

53. Sbor na Spořilově, Jihovýchodní VII

29. 10. 67 8.30 hod., přítomno asi 35 lidí, kázal farář Miroslav Čepelka

Na samém konci Prahy, ve vilce, která se dívá do polí, je malinká místnost se čtyřiceti místy k sezení a už žádnými k stání. Kazatel je středních let a příjemného projevu, pochází podle přízvuku patrně ze severní Moravy. Po evangelicku se na počátku a na konci bohoslužby vroucně modlil a i liturgii místy malinko přizpůsobil („...aby nám pozůstavil smysl svého utrpení...“ místo „smysl životního utrpení“). Kázání bylo na krásný žalm 73, který přečetl celý a na Jana 12, 24. Ukazoval, jak tři tisíce let málo mohly přidat hloubce problémů, kterými se trápil žalmista i krása jeho víry. I dnešní člověk pochybuje často právě proto, že nevidí spravedlnost ve světě. Je mnoho bolu, jednak zaviněného lidmi, jako jsou války, jednak nezaviněného. Ten první vysvětlíme tím, že Bůh respektuje lidskou vůli, chce, aby člověk si zasloužil spasení. Svět není loutkové divadlo, člověk je dramatikem. Bůh jistě používá i zlo k dobrému pro své vyvolené, ale netrestá zlo

na tomto světě ihned. Těžší je chápat zlo nezaviněné, nehody, přírodní pohromy, nemoce. Utrpení matky, které zemře dítě. To je tím, že lidské tělo je podřízeno přírodním zákonům, jež sice vcelku vedou k dobrému, ale mohou i působit smrt. Bůh tyto zákony nemění – to by byla anarchie. Život kolem nás, život hmoty, těla, se rodí z bolesti – všechno veliké se ostatně rodí z utrpení. Kristus říká: nezahyne-li zrno, nepřinese užitek.

Kázání bylo upřímné, ale ve druhé části dost nepřesvědčivé. Pan farář oznámil na závěr mimo jiné i výsledek minulé sbírky, v kazatelské stanici Záběhlicích činila o něco víc než zde, musíme tedy počítat také asi se 40 lidmi tohoto sboru, kteří chodí do Záběhlic.

54. Sbor na Starém Městě u sv. Mikuláše, Staroměstské nám. 27a

17. 4. 66 přítomno asi 35 lidí – kázal dr. Václav Kadeřávek

Prší celé ráno. Snad proto je zde v kostele tak málo lidí. Snad také proto, že je uvnitř zima – a ne jen fyzická. Kazatel daleko vpředu, kdesi nahoře varhany. Mohutný barokní prostor je přefat lustrem a sochami Farského a Husa. Uprostřed velké plochy kněžiště kazatelná, asi šedesátiletý kněz činí dojem nesmělého, citlivého člověka. Při kázání vždy na půl věty zavře oči.

Začíná dost akademicky, srovnává evangelia a pak připomíná rozdíl mezi ostatními náboženstvími a křesťanstvím: Kristus vstal, žije, je stále přítomný. Čistotu života požadují mnohá náboženství a i filosofie. Křesťanství učí, že čistí nemůžeme být bez Krista. Kristus přichází k hříšníkům, odvrací se od těch, jež se cítí dobrými. To sledujeme v celém Jeho životě. Text před kázáním: Jan 20, 19.

55. Sbor ve Strašnicích na starém evangel. hřbitově⁴⁸

14. 5. 67 přítomno asi 60 lidí, jméno kazatele neznáme

Kaple na zarostlém hřbitově, pěkně zvenku i zevnitř upravená. Káže asi pětadesátiletý muž s brýlemi, pleší a silným hlasem. Text jak ze Skutků, tak z Jana o selhání Ducha Svatého (jsou svatodušní svátky) je týž, který se čte tuto neděli u katolíků. Kázání podle poznámek má asi tyto etapy: Letniční svátky byly u Židů poděkováním Bohu za úrodu a za všechna dobrodiní. Na Letnice 40 dnů

⁴⁸ Jedná se o někdejší hřbitov německé evangelické církve na rohu Vinohradské a Počernické ulice. Strašnická náboženská obec ČČS(H) získala hřbitovní kapli v roce 1955 a dodnes ji užívá jako Sbor dr. K. Farského.

Čtvrtý patriarcha Církve československé (husitské) Miroslav Novák (ve funkci 1961–90), na fotografii uprostřed, byl rozporuplnou postavou, mnohými odmítanou kvůli svému konformnímu vztahu ke komunistickému režimu. Přesto byla jeho návštěva každé náboženské obce velkou událostí, v tomto případě navštívil kapli ve Strašnicích. Foto J. David, 1967.

po ukřižování, sestoupil na učedníky Duch Svatý a oni počali svou neohroženou činnost. Jeho působení se v životě církve projevuje i dnes. V naší čl. církvi hned několika způsoby, na př. péči o rodinný život. (Chystá se zde křest dítěte a tak přichází na pořad zřejmě po léta stejná promluva k rodičům.) Rodina není účel, je prostředek působení Božího, On musí být ideálem, nesmí se vše točit jen kolem muže, ženy, nebo (nejčastěji to tak bývá) kolem dítěte. Hlavou židovské rodiny byl muž, ale v křesťanské společnosti záleží na lásce a na duchovní krásce člověka a proto je hlavou křesťanské rodiny žena. Také, když odejde muž, odejde živitel, ale když odejde žena, je konec rodiny. Do rodinného kruhu se věřící nemá uzavírat, Kristus nazval všechny své posluchače svou matkou, svými bratry. Pak pan farář ještě říkal, jaké mají být vztahy v rodině; normální, známé řeči. Po kázání, tam kde je v bohoslužbě přijímání kněze, byla vysluhována Večeře Páně. Příprava i postup je stejný jako u evangelíků: společné zpytování svědomí,

podle knížky z níž kněz čte; společné vyznání víry i vůle se polepšit. Lidé jsou ale, zdá se, již dlouho pasivní účastí a kázáním dost unaveni a nepozorní. Sebe-menší událost (odchod nebo příchod někoho, pláč novokřtěnce) vzbudí mezi nimi ohlas větší, než slova kněze. Při přijímání přicházejí lidé dopředu, kněz hostii namočí v kalichu a podává. Zpívá se při tom píseň („Pojď k Spasiteli“) s doprovodem harmonia.

15. 10. 67 přítomno asi 110 lidí, sloužil patriarcha Mir[oslav] Novák

K 40. výročí trvání sboru byly zde slavnostní bohoslužby za účasti čtvrtého patriarchy československé církve. Muž se zlatým řetězem na krku, který seděl zpočátku skromně v pozadí, je bodrý šedesátník vysoké postavy, otevřené mírné tváře a zcela šedivých vlasů. Vypadá trochu jako Eisenhower, člověk by řekl: měkké srdce a tvrdá hlava. Má mírný hlas a oč, hledající kontakt s lidmi v prvních lavicích. Káže na text Žid[ům] 11, 6 a Lukáš[ovo evangelium] 6, 1–5. Vzpomíná dnešního krásného rána, kdy vyšel na balkon, všude plno slunce, a také v srdci radost z toho, když jde do milého strašnického sboru. Radost ze života, pochopení jeho plnosti a uchopení všech Božích darů – to je naplnění křesťanství. Zákoníci – ale i my – máme snahu převtélit Boží vůli v řadu příkazů a tak je i dnes aktuální text, který jsem přečetl ve shodě s jednotným kazatelským plánem, který jsme vypracovali. Kristus je ve jménu života pánem soboty. Není to jen Jeho zvěst, je to v duchu Starého zákona: příkazy si více mně vymysleli lidé; Bůh chce jen jedno: abyste činili soud a milovali milosrdenství a pokorně chodili s Bohem svým, jak je napsáno už u Micheáše (6, 8).

Pak vzpomínal na dobu, kdy byl ve Strašnicích farářem, kolem roku 1932.⁴⁹ Učil v té době na gymnasiu ve Vršovicích. Strašnice byly oázou lásky po farářování ve Slaném, kde zpočátku sbor byl plný rozporů. Později vystřídal ještě několik sborů, přednášel na bohoslovecké fakultě, byl biskupem v pražské diecézi, ale i teď, jako patriarcha, zůstává srdcem stále uprostřed svých oveček, je farářem všech svých sborů. Na závěr hovořil o duchovním pokladu v církvi. Ten je jednak v lidech, obětavých a dobrých křesťanech, jednak ve Slovu Božím, jež je rozséváno a také v duchovním odkazu církve, která nechce být historickým, uzavřeným společenstvím. Naším jediným krédem je víra v Ježíše Krista, živého a přítomného. Chceme aby Boží slovo skrze církve působilo ve světě. Neuzavíráme se světu; cítíme odpovědnost za náš národ. Člověk, když teď jezdí

⁴⁹ K Novákovu životu Hrdlička 2010.

po různých státech, vidí, jak se teď některé myšlenky, které již prosazuje naše církev, začínají ve světě přijímat. – Kázání bylo plné otevřenosti a lásky. Poněkud mne zaráželo zdůraznění krásy života a dobroty Boží, tedy spíš prožívání Božího spasení než naplnění Jeho vůle. Nejdojemnější částí bohoslužeb je vzpomínka na mrtvé. V každém sboru je přímo i kolumbárium. Chodí sem ponejvíce staré ženy – vdovy. Navíc dnes místní kazatelka oznámila, že dostala neplacené volno na ošetřování nemocného manžela – nevím, kdo se zde raduje. Někomu dá Bůh radostnou zkušenost, vede jej v jeho prosbách, ti pak mohou hlásat radost ze života a ze spasení, někomu posílá nepřijemné – ten by měl spíš zdůraznit svůj úkol: svůj osobní kříž, své konkrétní povinnosti.

Pokud se týká slavnostnosti bohoslužby, spočívala jednak ve křtu, vykonaném na závěr, při němž byl bratr patriarcha obklopený rodiči, dětmi a fotografy, neobyčejně milý, civilně půvabný, a pak právě v přítomnosti fotografů, z nichž oficielní, v kostkovaném saku, s bleskem, byl komik k nepřekonání.

56. Sbor na Vinohradech, Hviezdoslavova⁵⁰ 1

22. 5. 66 přítomno asi 35 lidí – hovořila duchovní Dagmar Krmenčíková

Všechno jsme dnes nějak popletli, tak se nám stalo, že jsme byli přítomni bohoslužbě určené dětem. Tedy Nedělní škole. Přesto však bylo přítomno víc dospělých než dětí v této vedlejší místnosti zvláštní tvaru, určené k tomuto účelu. A tak jsme vyslechli trochu sentimentální příběh o ženě jménem Kristýna a jejím manželovi Olafovi. Kristýna jej očekávala úpěnlivě a s nadějí tak, jak my máme očekávat Ježíše, takže po dlouhém odloučení všechno nakonec dobře dopadlo. Zájem dětí o vyprávění nebyl velký, to spíše dospělí poslouchali, protože duchovní vyprávěla s velkým soustředěním, dělala co mohla a dokonce děti v závěru pochválila za to, že tuto neděli strávili raději ve sboru a neodjeli do chat.

11. 12. 66 přítomno asi 90 lidí – kázal farář Ludvík Fuček

Dnes jsme tedy navštívili normální ranní bohoslužby. Síň, do které se vstupuje nahoru po schodech, je příčně obdélníková, což je sympatické, protože kazatel je tak blíže lidem. Vpředu nápis: Hleďte nejprve království nebeského... Po stranách proti lavicím, které jsou umístěny v šesti proudech visí veliké reliéfy

⁵⁰ Dnes Dykova.

s postavami: Mojžíš, Amos, Jeremiáš a Izaiáš na jedné straně a Cyril a Metoděj, Hus, Komenský, Farský na straně druhé. Všichni samozřejmě se svými výroky. Osvětlení bylo špatné, skleněná střecha a jediná svíčka, jako vždy. Varhany jsou umístěny nahore nad místem, kde se pohybuje farář. Lidí bylo mnoho, poněkud starých. Zato kněz mladý, silný, módně vousatý člověk, jenž nás překvapil velmi jemným, tichým zpěvem vždy v závěrech hudebních frází. Jeho intonace při hlasitém zpěvu je však nejistá.

Kázání na I. Tess[alonickým] 4, 9–11 a Jan[ovo evangelium] 14, 27–31 působilo chladně, těžko přesně říct čím, ale jakousi profesionalitou. Všechno zde bylo chladné, špatné osvětlení, nevytopená místnost a chabý zpěv, přehlušovaný varhanami (velmi dobrým nástrojem). Hlavní myšlenkou kázání bylo, že křesťan se nemá příliš zahlubávat do sebe, do svého nitra, že se nemá bránit normálnímu životu, uzavírat se stykům, práci a pod. Poněkud zde byli odsouzeni mniši a jim podobné uzavírání. Potom mluvil o adventu (každý ho chápe jinak). Tento farář mluvil o adventu dost originálně, totiž také jako naše očekávání na sváteční obecnosti pro všední dny, a potom společné očekávání shromážděných na přítomnost Boží u zaslíbení: kde se dva nebo tři sejdete ve jménu mém... Kázání bylo kratinké. Epištola Tessalonicenským byla uvedena jako nejstarší kniha Nového Zákona, tuším ve spojitosti s myšlenkou, že již tenkrát první křesťané měli stejné problémy jako dnes.

57. Sbor ve Vokovicích, V Kruhu⁵¹

28. 5. 67 přítomno 14 lidí – kázala farářka Jiřina Hamerská

Vedle hospody ve stínu jejich kaštanů je ve vilce omšelý vchod do sborové místnosti. Uvnitř harmonium vzadu, křídlo vpředu, omšelé židle, stůl a kazatelský pult. Chybí Farský, chybí Hus, zato skoro jako náhrada, dvě hlavy Krista. Dva mladí lidé (snad děti kazatelky, nějak nevěřím, že by sem chodili mladí lidé z jiného důvodu, než z rodinné úcty) a dvanáct žen, šedesátnic, většinou si velmi blízkých. Přichází sem (mně to alespoň tak připadá) jako na schůzi spolku baráčníků, měšťky a ženy středního stavu, jež přes 30. lety stavěly zdejší vilovou čtvrt' a v návalu víc vlastenecké, než náboženské horlivosti založili i zdejší sbor. Vlastenecká horlivost vyrpchá, zůstane spolek.

⁵¹ Modlitebna byla umístěna v někdejší hostinském sále, po roce 1989 náboženská obec tyto prostory ztratila a fakticky zanikla.

Farářka je asi padesátnice světlých vlasů a kázání je na Žalm 24 a Mat[oušovo evangelium] 5, 33–37. Tento žalm zpívali Židé před králem při výročí korunovace, aby připomněli sobě i jemu, že ne on, ale Hospodin je nejvyšším vládcem. My všichni chceme stanout „na hoře Hospodinově, na místě svatém Jeho“, tak jak po tom toužili již Židé. Zaslíbení, které jim dával tento Žalm: „...ten kdo je čistých rukou a upřímného srdce a kdo nepřísahá křivě, ten stane na hoře Hospodinově...“ dávalo starozákonnímu lidu i podmínky pro jeho chování. Novozákonní zaslíbení nás vedou dál a také od nás více požadují. Kristus již neříká, nepřísahajte křivě, ale nepřísahajte vůbec. Nejen buďte spravedliví, ale buďte dokonalí. Stejně jako Židé si často připadali spravedliví, i my máme sklon si myslet o sobě, že nepotřebujeme milost ke spasení, ale jen Pán ví, kdo je z Jeho vyvolených.

Upřímně řečeno, tyto myšlenky jsem spíš vytušil než vyslechl, kázání bylo jakési dramaticko-poetické pásmo a příliš jasno o tom, co právě má být řečeno, jsem neměl, jistě i mojí vinou (viz níže). Poeticko-dramatické je zřejmě celé založení kazatelky a její zvonivý hlas, jímž čte z Písma i z poznámek by se výborně hodil k recitaci Máchova Máje. Dramatická byla ostatně i moje cesta sem. Věděl jsem jen, že sbor je někde ve Vokovicích, neznal jsem ani ulici, ani hodinu začátku a co horšího: nakonec se ukázalo, že jsem nevěděl ani, kde jsou Vokovice. Když jsem už seděl na židli, byl jsem tak šťastný a tak unavený, že jsem asi nebyl nejlepší posluchač.

58. Sbor ve Vršovcích, Moskevská 34

29. 5. 66 přítomno asi 110 lidí – kázal farář František Adámek

Ve velkém prostorném sále je v průčelí obraz Krista a jeho učedníků. A na podstavci – hlava Farského. Plno světél shora i ze stěn je skoro zbytečně rozsvícených, protože slunce svým světlem vítězilo. Podlaha přízemí pěkně spádová, takže všichni vidí. Vzadu galerie a varhany. Mnoho lidí, ale jen starších, hlavně ženy. A zase jedna píseň vystačí na celou pobožnost a když je píseň dlouhá, tak se prostě nedozpívá. Kazatel starší, šedivý, mohutné postavy. Jeho kázání o svatodušních svátcích je krátké, asi 10 minut, zhurta, spatra pronesené. Způsob podání i hlas robustní, i volba slov jaksi silácká. Zdá se nám, že touto silou projevu a i silou fyzickou ovládá tu stovku žen a i kdyby řekl cokoliv nehorázného, bude přijat vlídně a s láskou. Zvláštní tu byl zpěv sboru po kázání. Náročná píseň pěkně zazpívána, kolísavá intonace vždy zachráněna včas. A jedna z nej-sympatičtějších věcí, že se při bohoslužbě nevybírám.

Do tohoto sboru se jednou přišla podívat moje maminka a nemohla si pana faráře vynachválit pro jeho upřímný a pravdivý poměr k věřícím. Vyprávěla, že mluvil o nedostatku mladých lidí a dětí ve sboru. Úplně se za kazatelnu rozplakal a volal do lavic jmenovitě: „A co vy, bratře Pokorný, kde je dnes vaše vnučka? Proč nepřišla?“ A bratr Pokorný se v lavici ošival a mlčel. A dále farář říkal: Já nemohu jít za vašimi dětmi, jsem pro ně cizí člověk, kterému nemusí věřit, ale na vás všechno záleží, vy je musíte pozvat a dohlédnout na ně, na vás – rodičích a příbuzných záležití, jestli náš sbor, naše církev, bude trvat dál.

A tak je to jistě opravdový člověk.

59. Sbor ve Vysočanech, Sokolovská 211⁵²

13. 8. 67 přítomno 19 lidí – kázal farář Karel Vyskočil

Podzimní počasí, déšť a vítr bylo tím nejsprávnějším předznamenáním k tomuto shromáždění. Starší unavený farář stál před 16 ženami a 3 muži. Přečetl z 11. Žalmu poslední verš a potom ještě text z evangelia Janova. Píseň, která se zpívala po jedné sloce přes celé bohoslužby se jmenovala: Tvá církev chce Ti díky vzdát, hudbu složil J[oseph] Haydn. U metodistů ji znají pod jménem: Tvá Pane Kriste věc to je, jež nám je svěřena. Doprovázelo ji harmonium, ukryté někde vzadu. Překvapivě hezká místnost, podepřená v první třetině dvěma sloupy, na jejíž postranní stěně je trochu nesměle namalován Jan Hus. V nových lavicích se těch několik starých lidí ztrácelo. Kázání působilo bezútešně a unaveně. Spravedlnost, láska i pravda jsou už tak velmi ozřejmenými pojmy, že si ani neuvědomujeme jejich závažnost. Spravedlnost je z nich jediná neoddiskutovatelná, jasná a zřejmá. Za hřích – trest. Spravedlnost, kterou mám na mysli je spravedlnost Boží. Světská je jiná. V Polsku se stalo, že byl odsouzen k trestu smrti muž, který prý zabil svého příbuzného. Jakmile byl trest vykonán, našel se skutečný, pravý viník. Kde zůstala spravedlnost? Zákon postihuje nepoctivé lidi, ale ten, kdo jej tvořil, je také nepoctivý. Je nepoctivý mistr i dělník. My si však můžeme být jisti Boží spravedlností. – Tato poslední jistota našeho života byla panem farářem všelijak, ve všech variacích zdůrazněna. Jen na jedno, zdá se mi, zapomněl. Na Boží milost a lásku, bez které by pro nás Boží spravedlnost dopadla moc špatně.

⁵² Náboženská obec o svoji modlitebnu přišla kvůli nové výstavbě na přelomu osmdesátých a devadesátých let, scházela se pak v Mlékárenské ulici 4 a v roce 1998 kvůli ztrátě bohoslužebných prostor fakticky zanikla.

Československý husitský Sbor Knížete míru, zřízený na počátku šedesátých let v bývalé restauraci v tzv. Ruském dvoře ve Vysočanech na Sokolovské třídě. Celý objekt byl zbořen na přelomu let 1989–90. Foto J. David, asi 1967.

60. Sbor na Vyšehradě, Vratislavova 8

21. 11. 65 přítomno asi 35 lidí – kázala farářka Jiřina Kubíková

Malá místnost v prvním patře s velmi nepohodlnými lavicemi, zvláště při stání. Vpředu prostý nízký stůl, zakrytý bílým ubrusem a sklem. Před bohoslužbou na něj dvě ženy chystaly kalich a hostii, celkem bez velké úcty, překotně. V průčelí podlouhlá plastika, snad to má být Kristus v dnešním světě, jedna postava ve starém oděvu a ostatní v košili a kalhotách, jeden dělník také držící kladivo. Varhany jsou vzadu těsně u lavic.

Kázání bylo na text z Matouše, 22. kapitola, 15. verš: Dávejte co je císařovo císaři... Velmi pěkným hlasem farářka kázání četla z lístků, vložených do Bible. Stála trochu stranou od kazatelny. Mluvila střizlivě, věcně, líčila přesně historickou atmosféru. Vyložila hlavně první část verše a dodala k němu jen to, že člověk obecný má poslouchat vrchnost bez řečí, k čemuž citovala sv. Pavla: ...komu bázeň tomu bázeň. A posluchači? 26 starých a starších žen, 6 mužů,

jeden hluchý, jehož zpět zazníval ještě chvíli potom, když ostatní skončili. Jedna slepá paní. Seděli jsme s jedním starým pánem v poslední lavici, ale občas jsme seděli sami neboť on usínal. Varhaníka jsme neviděli, jen slyšeli kašlat. Hrál opravdu zručně, zvláště improvisace pod kazatelčíným zpěvem, jakmile hrál doprovod k písni, dost se zajíkal. V jedné své improvisaci se dokonce rozběhl motivem ze Smetanovy Hubičky (Jásej ptáčku). Farářka měla vysoký, čistý neškolený hlas, ale uvyklý zpívat. Bylo mi k pláči nad všemi těmito starými, kteří už zřejmě neuslyší žádnou opravdu radostnou zvěst. V této farářce bylo mnoho mnohého, ale málo duchovního. Vede tyto staré docela bezpečně ke smrti bez naděje na naději – a sebe také.

61. Sbor na Žižkově, Kalininova⁵³ 48

5. 2. 67 přítomno asi 50 lidí, jméno kazatelky neznáme

Celkem typický sbor církve v obyčejném činžovním domě. Sál v prvním patře je čistě upravená jednoduchá místnost se židlemi, sochou Farského a Husa. Je zde skoro 50 žen a 5 mužů a všem je kolem šedesáti, jen farářka je mladá. Má úzký, křehký obličej, hojně tmavých vlasů a brýle bez obroučků a právě tak průzračný je její hlas, pohybuje se ve výškách, prostému uchu sotva dostupných. Kázání je na text z Matouše 3, 13: „Vy jste sůl země, jestliže sůl bude zkažena, čím bude osoleno?“ Sůl je vzácná věc, potřebnější než zlato. A tou solí jsou apoštolové, ale také my atd. Text byl vykládán, aniž se schylovalo ke gradaci.

Bohužel, musel jsem dříve odejít. Je to nepříjemné odcházet dříve, ale omluvou je mi, že jsem spěchal na schůzku se Zorkou a nemohl jsem ji nechat čekat. Z mnoha důvodů je pro mne tento úkol nejpřednější z důvodů lidských a je mi i předním úkolem od Boha.

62. Sbor na Žižkově, nám. Barikád 1

23. 7. 67 přítomno asi 65 lidí, kázala duchovní, asi Jana Švábenická

Široká místnost v budově, stavěné jako modlitebna. Kazatelka je velmi mladá a snad je to manželka Jana Švábenického z Kobylis.⁵⁴ Je bledá, hubená, brýlatá, černé, skoro volné vlasy po ramena, má křehký hlas a naučenou intonaci a tím

⁵³ Dnes Seifertova; modlitebna již byla zmíněna v první části edice v souvislosti s křesťanským sborem. Modlitebna – Farského síň přítom nebyla sídlem samostatné náboženské obce, nýbrž jen druhou modlitebnou obce žižkovské, sídlící na náměstí Barikád.

⁵⁴ Ve skutečnosti šlo o jeho sestru, později provdanou Špakovou.

vším je podobná ostatním mladým kazatelkám československé církve a tak trochu všem mladým učitelkám, které mají náhodou to štěstí, že stojí před poslušnou třídou. Jsou příliš nesmělé, nevěří ještě, že tak důstojný úřad byl svěřen jim, obávají se improvizovat, ale sloužit budou do roztrhání a opravdově, protože po tisíce let se na to chystaly, učily se a umí to. Kdo by to uměl líp? Jsou vděčný své církvi, že jim dala tuto možnost. A protože jim není vlastní myslet historicky a politicky, vnáší do ní křesťanství. Čím by se jí mohly odvděčit lépe?

Text pro kázání je vybrán z II. [listu] Kor[intským], 9. kapitola a z 12. kapitoly evangelia Markova, kázáno jest o darech, dárcích a nutnosti darů. Příběh, který jsme četli (vdovin groš) dobře znáte, nemusím jej opakovat, řekla. Pak jej zopakovala (ale to je častý postup řečníků) a rozebrala. – Podle toho, jak rád a kolik člověk dává, podle toho bezpečně poznáte jeho kvalitu (– tála mne do živého. Zorka rozdá i co nemá, já jsem příslovečný skrbílik). Dále hovořila o poměrech v první církvi a zvláště o příčinách chudoby jeruzalémského sboru. Tam byli křesťany jednak lidé, kteří byli v opovržení od bohaté židovské společnosti, jednak starci, kteří se vrátili do svatého města zemřít a upnuli se k nové mesiášské naději. Pavel sám organizuje sbírku a považuje ji za důležitou. Také naše církve je chudá, potřebovala by na ledacos prostředky. Můžeme jen málo podporovat své potřebné, málo stavět chrámy, nebo je i jen opravovat. Ještě nejvíc můžeme dávat duchovní dary a Pavel krásně říká: Očekávající zjevení Pána, nebudete mít žádného nedostatku. A přece: Jak krásná byla obětavost členů naší církve v počátcích! Naše modlitebny byly stavěny právě za takovýto „vdovin groš“; dnes je třeba alespoň je udržovat, zamyslete se nad tím. Mnozí z vás starších platíte salár za své dospělé děti, naučte je, ať to platí sami. Ať pochopí, že to nejsou peníze jako za jiný účet, za elektrinu, za televizi, naučte je platit, oni budou mít i jiný vztah k nám.

V tom je jistě pravda. Čechoslováci platí 5 Kčs měsíčně (tuším) a mají potíže, jak to vybrat. Adventisté platí desátky, tedy v průměru stovku, a to je pak společenství! Lidé se zajímají o svou církev a když přijdou na shromáždění, vědí, že mezi nimi nejsou lakomci.⁵⁵

[Další části edice budou obsahovat popis (bohoslužeb) církve římskokatolické a závěr].

⁵⁵ Snad je vhodné dodat, že zatímco účast adventistů na shromáždění je de facto povinná, Československá církev od počátku deklarovala, že účast na bohoslužbách je jen dobrovolná.

Literatura

- Bendlová, Peluška. 1967. *Pierre Teilhard de Chardin, nová naděje katolicismu?* Praha: Svoboda.
- Butta, Tomáš (ed.). 2010. *90 let Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská.
- Církev v proměnách času. 1969. *Církev v proměnách času. Sborník k 50. výročí spojení česko-bratrské církve evangelické*. Praha: ÚCN (Kalich).
- Církev v proměnách času. 2002. *Církev v proměnách času. 1969–1999. Sborník Českobratrské církve evangelické*. Praha: Kalich.
- Drápal, Dan. 2008. *Jak to všechno začalo. Historie Křesťanského společenství Praha I*. Praha: Sbor Křesťanské společenství Praha.
- Drápal, Dan. 2009. *Léta růstu. Historie Křesťanského společenství Praha II*. Praha: Sbor Křesťanské společenství Praha.
- Drápal, Dan. 2011. *Zlom. Historie Křesťanského společenství Praha III*. Praha: Sbor Křesťanské společenství.
- Horinová, Barbora. 2015. „Křesťanská mírová konference.“ *Církevní dějiny* 8, 2015, 18: 83–93.
- Hraba, Vladimír. 2018. *Kristus vprostřed nás. Výklad liturgie a malá liturgika Církve československé husitské*. Hradec Králové: Královéhradecká diecéze ČČSH.
- Hrdlička, Jaroslav. 2010. *Patriarcha Dr. Miroslav Novák. Život mezi svastikou a rudou hvězdou*. Brno: L. Marek.
- Jindra, Martin – Sladkowski, Marcel (eds.). 2020. *Biografický slovník Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská.
- Landa, Ivan – Mervart, Jan a kol. 2017. *Proměny marxisticko-křesťanského dialogu v Československu*. Praha: Filosofia.
- Mojzes, Paul. 1981. *Christian-Marxist Dialogue in Eastern Europe*. Minneapolis: Augsburg Publ.
- Morée, Peter – Piškula, Jiří. 2015. „Nejpokrokovější církevní pracovník.“ *Protestantské církve a Josef Lukl Hromádka v letech 1945–1969*. Benešov: EMAN.
- Nešpor, Zdeněk R. 2009. *Encyklopedie moderních evangelických (a starokatolických) kostelů Čech, Moravy a českého Slezska*. Praha: Kalich.
- Nešpor, Zdeněk R. 2020. „Bez slávy i bez diskuse, aneb ordinace žen v českých církvích.“ *Lidé města* 22, 2020, 1: 37–57.
- Nešpor, Zdeněk R. a kol. 2019. *Malý slovník českých nekatolických náboženských osobností 20. a 21. století*. Praha: Kalich.
- Nešpor, Zdeněk R. – Vojtíšek, Zdeněk. 2015. *Encyklopedie menších křesťanských církví v České republice*. Praha: Karolinum.
- Noble, Ivana. 2004. „Bůh ani v kalhotách, ani v sukni...“ *Theologie a společnost* 2, 2004, 1: 24–27.
- Opočenská, Jana – Hromádka, Josef. 1984. *V Kristu ani muž ani žena. Sborník k 30. výročí ordinace žen v Českobratrské církvi evangelické*. Praha: ÚCN (Kalich).
- Postup liturgie. 1940. *Postup liturgie patriarchy Dra K. Farského. Definitivní text*. České Budějovice: Rada starších ČČM.

- Roskovec, Jan – Halama, Ota (eds.). 2019. *Sto let evangelické teologické fakulty v Praze*. Praha: ETF UK.
- Šedý, Rudolf. 2008. *Paměti pana vikáře Šedého*. Benešov: EMAN.
- Urban, Rudolf. 1973. *Die Tschechoslowakische Hussitische Kirche*. Marburg: J. G. Herder Institut.